

Christian Kortholt Adam Tribbechow

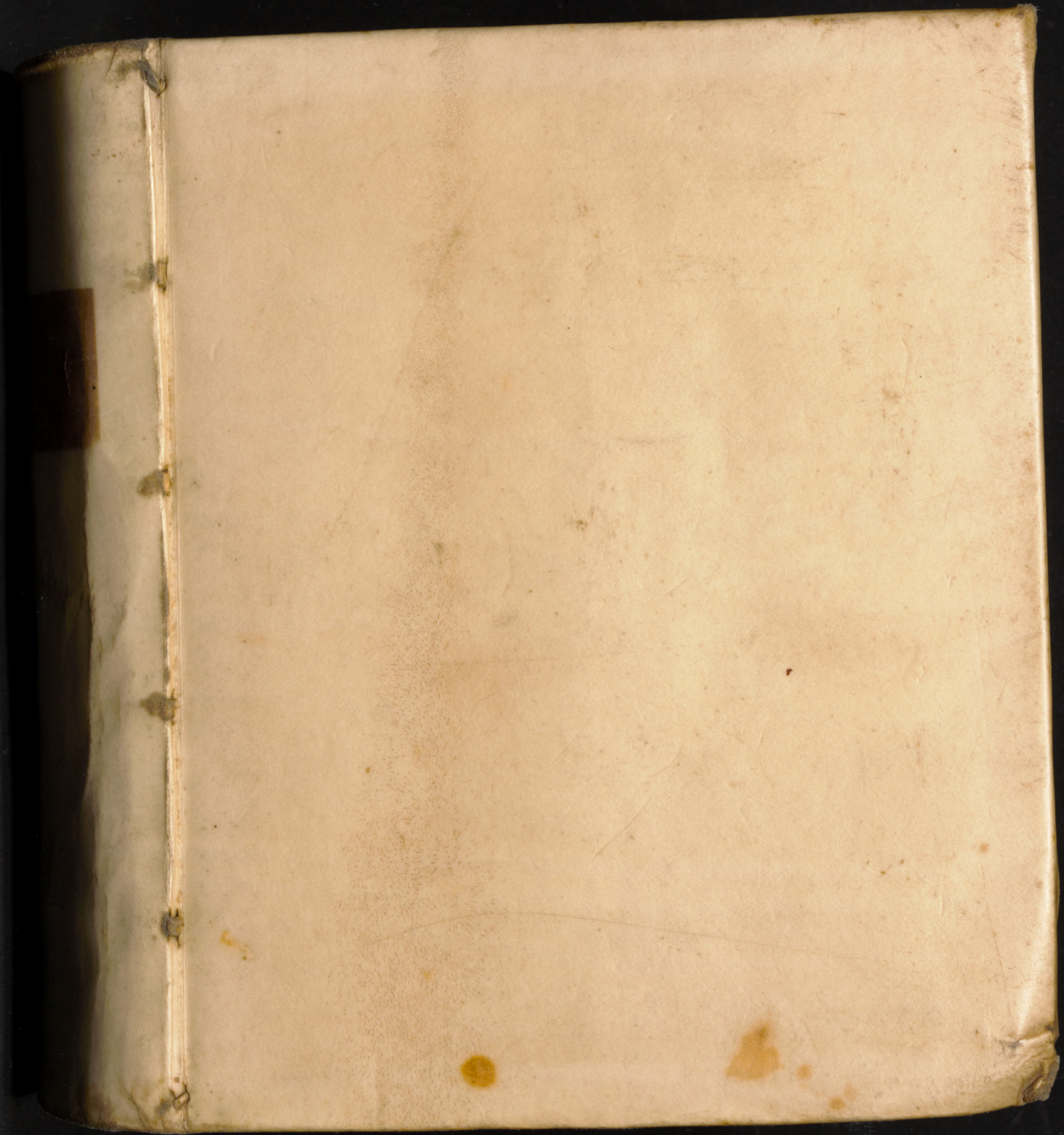
Dissertatio Theologica Inauguralis De Jesu Christo Domino Ac Deo Nostro. Unica Via. Veritate. Vita

Kiloni[i]: Reumannus, [ca. 1680]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn791021068>

Druck Freier Zugang

52 b. 6.

Pa- 2 380 p
A- 58
A- 12

82.

Pr. 119 p
A- 2
a- 8

110 p
20 p

A- 10
167 p 7nd

313

19 p
92 p
Pr. 32 p

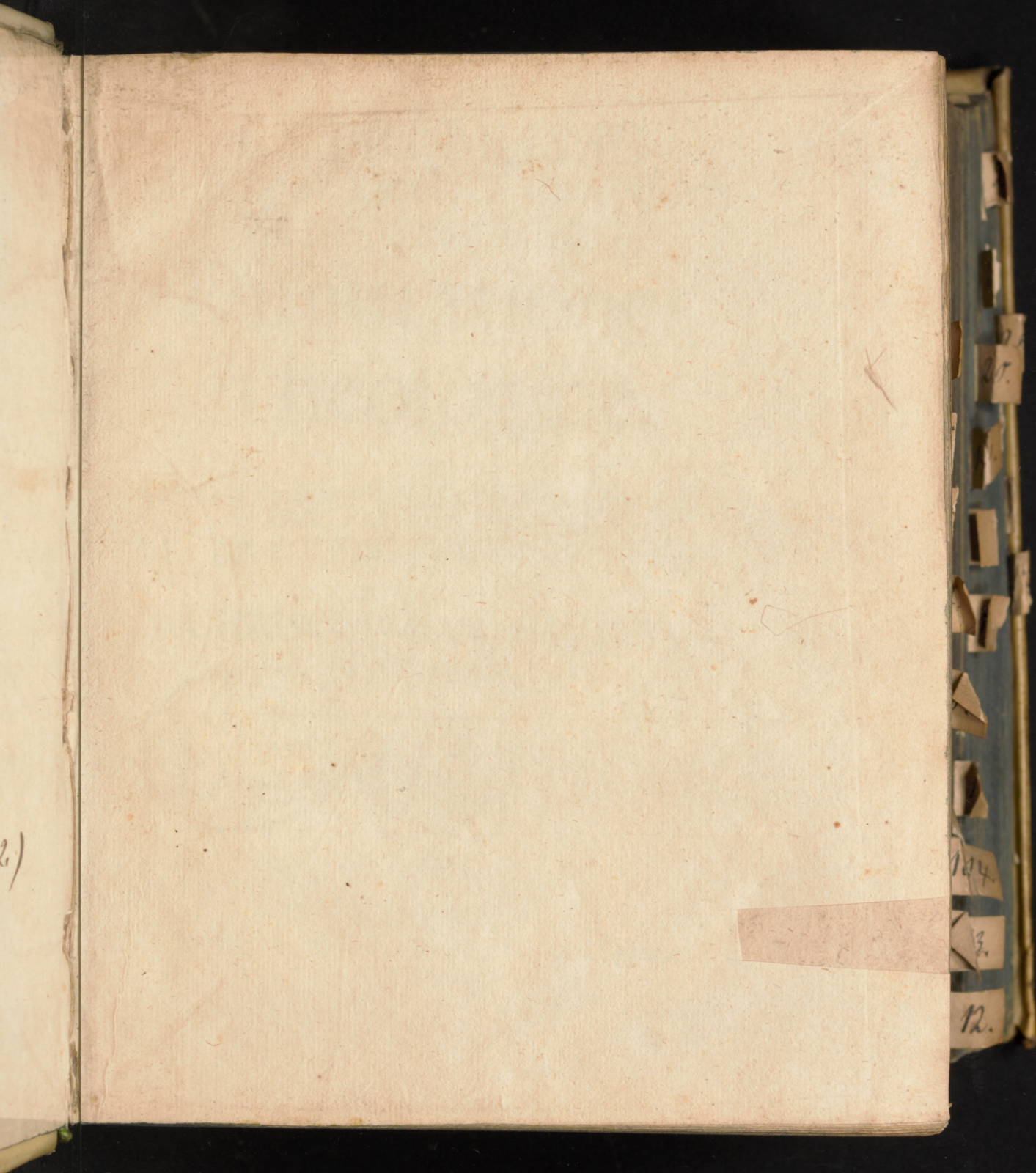
A- 5
A- 12
A- 7

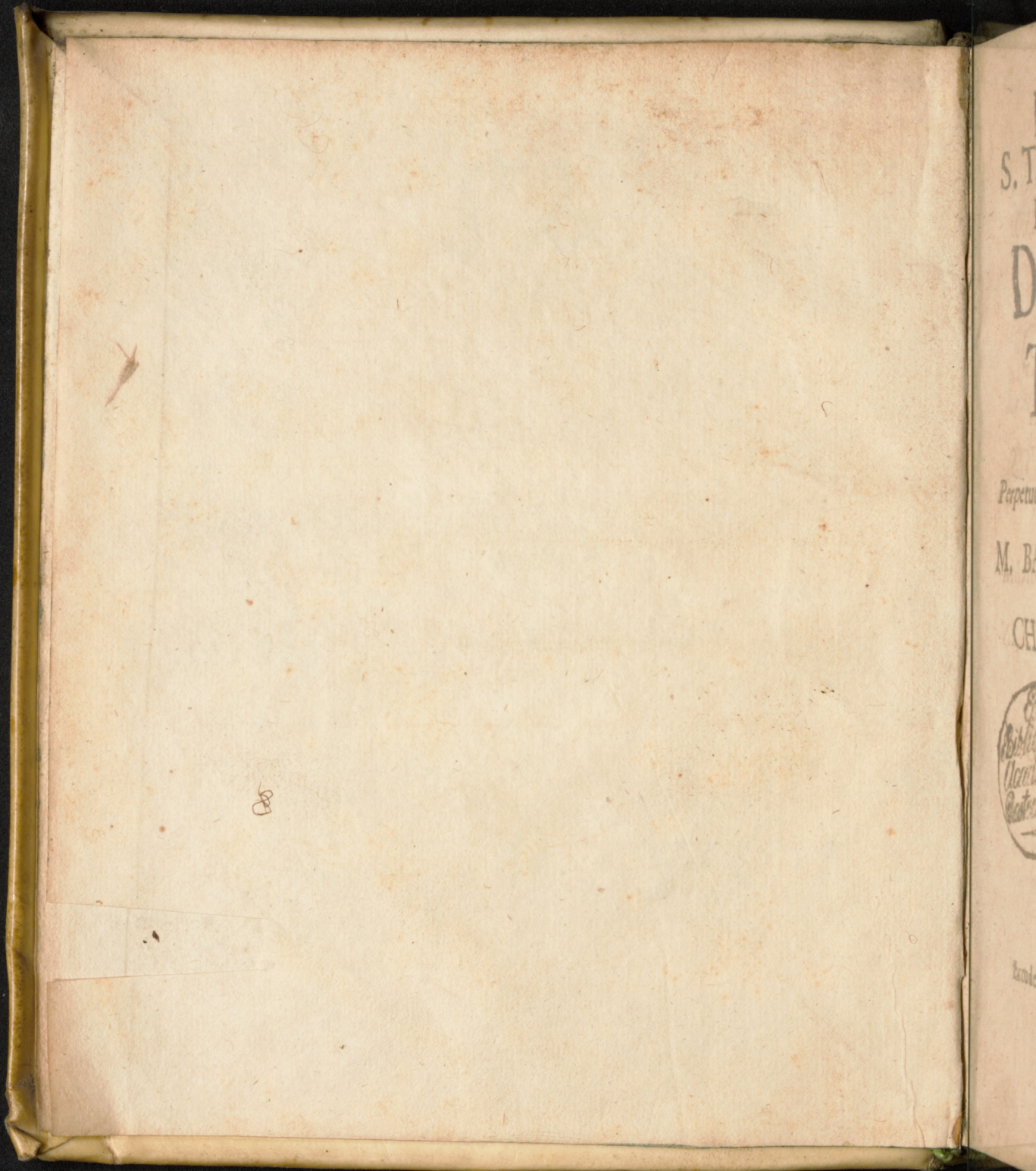
34 p

A- 5
56 p

Fa-1092 (82.)

A- 5
A- 5
A- 5
A- 5
A- 5
A- 5

S. T.
D
T
Perpetua
M. B.
C
Bibli
O
R
K

Q. D. B. V.
DISSERTATIO THEOLOGICA
INAUGURALIS

De
JESU CHRISTO DO-
MINO AC DEO NOSTRO.

Unica
Via. Veritate. Vita.

Ad Dictum Joh. c. XIV. Ψ . 6.

Consentiente Max. Rever. ac Ampliff. Fac. Theol.

Pro consequendo Gradu Doctorali,

PRÆSIDE

Viro Admodum Reverendo,

DN. CHRISTIANO KORTHOLT,

S. Th. Doct. & Profess. Ord. Celeberrimo Facult. Theol.

h. t. Decano Spectabili, Domino Compatrie & Collega

suo honoratissimo,

ad disputandum proposita

à
M. ADAMO TRIBBECHOVIO, Lubecens.

Histor. Sacræ & Profanæ hactenus Professore, nunc autem à Se-

renissimo Principe ERNESTO, Saxoniz Duce &c.

vocato Consiliario Ecclesiastico.

Die Octobr.

KILONI, Literis Joachimi Reumanni, Acad. Typogr.

JESU CHRISTO
Via. Veritati. Vitæ.

Commendat

Gressus Suos, Studia Sua, Ani-
mam Suam, Adeoque Se Totum,
Ut

Regat. Erudiat. Salvat.

Atque. Eum. In. Finem, Quidquid. Hoc,
est. Id, Omne, Humili, Prece.

Consecrat,

A. Tribbecho.

Q. D. B. V.

DISSERTATIO THEOLOGICA,

De

JESU CHRISTO.

Unica Via, Veritate, Vita.

Ad Dictum Joh. XIV. Vers. 6.

DICTUM CHRISTI

Apud Johann. c. xiv. vers. 6.

Λέγει ὁ Ἰησοῦς. Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλή-
θεια, καὶ ἡ ζωὴ. Ἐδεῖς ἔρχεσθαι πρὸς τὸν Πα-
τέρα εἰ μὴ δι' ἐμῆς.

Vulgata Versio.

EGO sum Via, & Veritas, & Vita. Nemo ve-
nit ad Patrem nisi per me.

Beza.

EGO sum Via illa, & illa Veritas, & Vita illa.
Nemo venit ad Patrem nisi per me.

Cum verba clara sint, non variant Versiones reliquæ.

A 2

CAP.

24

CAP. I.
Exegetis Dicti.

I.

QUod modo repetivimus ex Johanne, Salvatoris nostri unice dilecti est, idque maxime insigne ac plurium fidei nostrae capitum memoriale dictum, quare illud quoque meditationum nostrarum materiam esse volumus. Prius autem quam voces sigillatim expendamus, res postulat, ut summam & per Paraphrasin verum sensum verborum exponamus.

Para- habentur. Monuerat Salvator noster Optimus discipulos suos, paulo ante, quam spontaneam mortem adiret, de abitu suo, ex-
phras tateque supremus ille sermo Cap. XIII, idemque continuatur hoc no-
is. stro XIV capite. Consternabantur hinc discipuli, namque & ipse
Et sen- Salvator commovebatur, ubi de proditore, uno ex discipulis in-
sio ex geminabat, nesciebant autem quid sibi vellet ista abitione JESUS,
conne- ad quam comites discipulos se habere posse negabat. Per a-
sione. bitionem autem suam ad Patrem mortem denotabat, nec mortem tantum, sed & resurrectionem, quia moriens ille resurrecturus, ad caelos ascensurus, atque ad dextram omnipotentis Patris sui sessurus erat. Hic Petrus, ut plura de abitione illa sciret, interrogat Dominum, quo vellet? Respondet JESUS. Petrum non posse modo sequi se, secuturum autem in posterum aliquando. Ad haec impetu suo Petrus ac inconsiderate nimis; Quidni sequi possit? se vel mortem pro Salvatore obiturum. Respondet ad haec mansuetissimus Salvator. Tunc pro me mortem adeas? qui antequam canet gallus, etiam tertia vice me abnegabis. Hac vacillantem Salvatoris gravi voce repressus Petrus animo procul dubio cecidit, & cum isto reliqui quoque interturbati fuerunt Apostoli. (Hic finit. cap. XIII.) Quid tum porro Optimus Salvator noster? Animo collapsos ille erigit, & mærorum percussos suavissime consolatur. *Ne turbetur, ait, cor vestrum, credite in Deum & in me credite. In domo namque Patris mei multae sunt mansiones. Dixi vobis me abiturum ad Patrem, hinc consternati estis, quasi vero ego solus domum Patris mei sim occupaturus, capit hæc domus.*

mus multos, multæ ibi sunt mansiones. *Alioquin (sin minus hoc) dixi vobis, Vado paraturus vobis locum.* (Ita omnino verba vertenda sunt, alias hic cum interpretibus haremus: Est autem hic sensus) Si non debito modo perpenditis, quod modo dixi vobis de mansionibus multis, his claris verbis meis fidem habere debetis, quod dixi vobis, *Vado ad Patrem meum locum vobis paraturus. Quod si abiero & praparavero vobis locum, iterum venio & assumam vos ad me ipsum; ut ubi sum ego, & vos sitis.* Verba clara sunt & plena dulcissimæ consolationis. Et scitis quo abeam, & viam scitis. Nollis quæ toties vobis de passione mea dixi, ipsi etiam me Dei filium agnovistis, scitis itaque quo abeam, & viam scitis. Eriguntur suavi voce Salvatoris, nec tamen recordantur & percipiunt exacte illud, quod demum post resurrectionem illud plenissime apertum fuit, *Messiam scilicet humani generis Redemptorem pati & mori oportere, & in gloriam suam introire* (vid. Luc. c. xxiv, vers. 26. & 46.) Quare adhuc ipem inter & metum attentus Thomas, *Domine, ait, nescimus quo abeas, quomodo igitur possumus viam scire.* Petrus quæsierat, quo abire velles, sed tu nondum illud significasti, quare ergo scire nos ais, quo abeam, & viam etiam scire? Adeo confusæ mentis erant discipuli, ut non adverterent ad verba Salvatoris, tamque alte carnales cogitationes de regno ejus terreno animis eorum impressæ hærebant, ut licet audivissent aliquoties de morte & passione Christi, stupent tamen ad mortis ejus memoriam, non cogitantes viam eam ad gloriam, unde & de via audientes fingebant sibi nescio quos ad cœlum gradus tramitesque. Ita cogitationibus in diversa distractos revocat ad se Salvator, in me, ait, intuemini. *Ego sum Via, Veritas & Vita, nemo potest pervenire ad Patrem nisi per me.* Nequicquam solliciti estis. Credite in me, ego enim ipse sum Via, quod si Vos in me creditis, jam estis in Via. Per fidem enim in me, estis in me. Ego sum Veritas, credite in me, & salvi estis, ipsa enim veritas sum, sum Verbum Dei, Deus ipse, qui facere possum, quæ dico. Sum ego Vita ipsa, abitu meo & morte mea ne percellamini, vita ipsa sum, & mortem morte mea abolebo. vosque vivificabo: Itaper me i. e. meo merito, qui Via ipsa sum, meo verbo, qui Veritas ipsa sum, & virtute mea, qui Vita ipsa sum, datur tantum pervenire ad Patrem.

A 3

III. Atq;

*Quæ-
ritur, an
totius
ille cō-
textus
Verbo-
rum fi-
guratio
sit?* III. Atque hæc occasio, hæc summa, hic sensus verborum
Christi est. Restat ut singula dicti nostri meditemur, ac uberius
etiam exponamus. Ubi in limine occurrendum illis, qui empha-
sin illorum penitus haud considerantes, aut figuram rhetori-
cam in tribus his vocibus Via, Veritas, Vita quærent, aut in vo-
cabulo Veritatis tropum. Quæritur itaq; an verba hæc: *Sum Via,*
Sum Veritas, Vita figurate dicta sint, atque sic quidem explicanda: Ego
sum Via vera Salutis? Maldonatus Jesuita in Commentario suo
ad h. l. quia hujus dicti duplicem sensum proponit, nervum
tangere non videtur, est autem is primus hujus sententiæ auctor,
per figuram, quæ Hendiadys rhetoribus dicitur, hæc exponi
debere. Verba ejus sunt: *Duas ergo probabiles rationes explicandi*
hoc dictum invenio; Alteram, ut Hebraismus sit, qualem alibi no-
tavimus, & nomen Veritatis, & Vita tanquam epitheta adjecta
sint, quemadmodum si dixisset: Ego sum Via vera & ad vitam
ducens, aut ego Via Veritatis, & Vita, hoc est, qua ad Veritatem
& Vitam itur, aut qua itur ad veram Vitam. Maldonati vestigia
sublegit sodalis alter Cornelius à Lapide, qui & ipse in Commen-
tario ad hunc locum à Veterum expositione abit, & Maldona-
tianam interpolat novo invento. Verba ejus sunt: *Ego sum Via,*
Veritas & Vita. Breviter sensus genuinus est, quasi dicatur: Quæ-
ris o Thoma duo, scilicet meam viam, & ejus terminum, nimi-
rum quo vadam & qua via? Respondeo. Ego sum via, quam quæ-
ris, via inquam, non fallax, sed vera, qua ducit ad veram vitam,
puta ad Deum Patrem in cælis, ubi est domus Patris mei, in qua
mansiones multas esse dixi. Unde id explicans subdit. Nemo venit
ad Patrem nisi per me. Pater ergo est terminus, ego sum Via. Est
Hendiadys. Via & Veritas, i. e. Via Vera. Rursum. Veritas & Vi-
tai, e. Vera Vita. Tò enim Veritas cum ponatur inter Tò Via &
Vita ad utrumque referri potest. Ita figuram geminat Cornelius
Beza prævisse videtur utriq; & doctissimus è nostris Tarnovius
pede it in hanc sententiam, quia commodior est ad conclusionem,
Secat autem ille textum per Syllogismos. Verba ejus sunt. Chri-
stus probat indirecte & per consequens initio, eos scire, quæ eatur,
deinde, quo ipse vadat. Prius ita concluditur. Per quem solum o-
mnès veniunt ad Patrem, is est solus vera vite aterna via (ita e-
nim

24

*nim contrahenda statuimus cum Beza, Maldonato & aliis, quæ
disiunctim tribus vocibus de se extulit Christus, inquit. Ego sum
via, veritas, & vita. p. 969. vide & p. 1013. Hac autem exposi-
tio merito suis auctoribus relinquitur, neque à nobis ob gravissimas
hasce rationes probari potest. Quia (1) figura Hendiadys
non est inter tria sed duo substantiva, quod nomen ipsum satis
innuit, namque è *Μα δὲ δὴ* Unum per duo efferri dicitur. Tum
(2) loca parallela, quibus Salvator noster Sapientia, Veritas &
Vita dicitur in casu recto propter *ὁμοσύναν* cum Patre, docent nos,
quod neque hic absq; necessitate figuram effingere habeamus. I-
psa (3) connexio textus & scopus Salvatoris id comprobant, de
officio suo mediatorio hic agere Salvatorem, quod ut Homo-Deus
executus fuit, atque idcirco dicit se & Viam & Veritatem & Vitam
esse, ut se mortis dominorem doceat. Tum (4) articulus ter re-
peditus emphaseos index est. Accedit (5) calculus Patrum anti-
quiorum, quorum nemo verba ita exponit, uti par hoc Jesuitarum.
Opponimus etiam (6) Jesuitis duobus Episcopos potiores
sententiam ultimam tueri alter etiam expresse, nec sine ratione
contradicit. Primus est Johannes Jansenius Episcopus Gandaven-
sis, qui ita in *Concordia sua Evangelica* c. 134. *Ceterum quod non
solum se dixerit viam, sed etiam adjecerit se esse Veritatem & Vi-
tam, simpliciter videri potest fecisse, ad significandum, qualis ipse
sit Vita. Est enim ut dicit Sapiens, Via quæ videtur homini justa,
novissima autem ejus adducunt ad mortem. Significat ergo se esse Vi-
am talem quæ non fallat, nec mittat errorem, ac per errorem
tandem in mortem, sed quæ ducat in omnem veritatem, & doctri-
næ & justitiæ, & per Veritatem deducat ad Vitam eternam, eamq;
suis sc̄tatoribus largiatur. Unde supra dicit (c. 8.) Qui sequitur
me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Hactenus
stabilit Maldonati sententiam. Mox autem videtur plane contra-
riam fovere, quando subinficit: *Significat tamen etiam additis his
duabus dictionibus, se verum Deum esse, quia soli Deo competit
esse ipsam Veritatem & Vitam. Notandum autem apud Gra-
ecos singulis harum trium dictionum apponi articulum, ἢ ὁδὸς, ἢ ἀ-
λήθεια,**

ἡ ἀρετή, ἢ ζωὴ, ut intelligamus non quamlibet viam aut veritatem aut vitam, sed veram illam & unicam Veritatis. Disertius nec non sine gravibus rationibus Maldonatianam sententiam improbat alter Cornelius Jansenius Episcopus Iprensis in Tetrateucho suo ad h. l. p. 337. Pleriq; recentiores, ait, probabiliter volunt esse majorem explicationem *v. q. d. Ego sum Via, Veritas & Vita, Via vera non fallax non erratica, via qua sine errore ducit ad vitam aeternam. A qua interpretatione non abhorret Hilarius l. 7. de Trinit. cui sensui apposite subjungit. Nemo venit ad Patrem tanquam ad terminum viae, (sic enim explicat, quo vadat) nisi per me, i. e. per doctrinam meam, cui obtemperet; per conversationem quam imitetur; per mortem quam redimatur. Sed quia singulis voculis valde emphatice est additus Grace articulus ἡ ὁδὸς &c. Illa Via, illa Veritas, illa Vita videntur singula in abstracto merito de Christo explicari posse, praesertim quia ei sic propriissime conveniunt. Itaq; Augustinus tum hic, tum alibi plerumq; vult his duobus vocabulis explicari terminum viae, nempe divinitatem Christi, quam eandem habet cum Patre suo; primo vero verbo explicari ipsam viam scilicet humanitatem ejus. Haec rationes ponderans Tirinus & ipse Jesuita, etsi Maldonatum invitum deserit, cogitur tamen & ipse emphasin trium harum vocum fateri. Verba ejus sunt in Commentar. ad h. l. *Ego sum Via, Veritas & Vita i. e. Ego sum Via non fallax sed vera; non mortis sed vitae; non ledens, sed vivificans; non ad mundanam aliquam felicitatem ducens, sed ad vitam & gloriam aeternam. Est enim Hendiadys. Ita S. Hilarius. Nisi malis cum S. Chrysostomo, Bernhardo & Tolero sic distinguere: Ego sum Via, quia per fidem in me per meam doctrinam, mei imitationem, meum meritum certo pervenietis ad Patrem. Ego sum Veritas, quia quaecunq; promisi, res ipsa prestabo. Ego sum Vita, quia licet occisi fueritis, vivificabo vos.**

Aufsi- IV. Ita quidem puto constare, nullam hic figuram rhetoricae in vicam in ipso verborum contextu quaerendam. An autem in *Vocibus*, singulis vocibus? de voce *Via* res manifesta est; namque in hac tropus est. Ambigitur autem de vocabulo *Veritatis*, frustra ut mihi quidem videtur. At Maldonatus se & alterius novae sententiae auctorem ostendat. Ita ille porro ad h. l. *Alteram probabilem no-*
tionem

tionem inuenio, ut Veritas pro luce sumatur, qua viam ostendit, quasi dicat, Ego sum via, Ego sum fax, qua praeit viam ipsam ostendens, & vita ad quam via ducit, sicut dixit supra c. 1. v. 4. 5. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet. Quam expositionem videtur Bernhardus indicasse. Quid inquit, est lumen vite, nisi veritas, qua illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, ostendit ubi sit vera vita? ideo cum dixisset, Ego sum Via, & Veritas, subdidit, & Vita. Vestram fidem interpretes & sacri sermonis intelligentes viri! An licet tollere vocabulum proprie significans & substituere metaphoricum? Nemo id quidem ausit. Licet alias propria explicare ex analogiis rerum similia & vocabulorum. Sic probamus illos, qui Veritatem ut explicent, afferunt illa loca, quibus & lux & lumen Salvator, noster dicitur. At vero Salvatorem Veritatem per metaphoram se ipsum appellare, cum alibi lux vocetur, nemo sibi facile persuaderi patitur. Est autem res manifesta, ut verbis pluribus haud opus sit.

V. Singulas itaque voces penitus si inspiciamus, occurrit ^{Qualitas} primum id, quod subjecti rationem habet. Ego, ait, ^{est Pra-}Saluator & ^{dica-}Homo (Christus) est Via, est Veritas, est Vita, manifestum est, ^{Christus} id quod subjecti loco stat, non esse abstractum Naturae, sed ^{est Via,} concretum. Et quia praedicata, Via, Veritas, Vita, etiam ut ^{Veritas} Idiomatica commode accipi & intelligi a nobis possunt & debent, ideo ^{Vita,} haec propositiones ad aliquod communicationis idiomatum genus referri possunt. E. g. Quia in enunciatione hac: Christus est via; Praedicatum significat Mediatorem, ut mox declarabimus, refertur haec Praedicatio ad tertium communicationis idiomatum genus, atque ita subjectum secundum utramque naturam suam explicandum venit. Atque sic & alterum illud: Homo (Christus) est Veritas & Vita. Quatenus enim Saluator vitam utramque tam corporis quam animae nobis hoc ipso dare & conservare dicitur, manifestum est, & hanc praedicationem, ad genus aliquod communicationis idiomatum referri debere.

VI. Praedicata harum praedicationum singula quod attinet, occurrit hic primo vocabulum ^BViae, quod per tropum de ^{vato}Salvatore

vatore nostro dicitur. Quare autem via? Interpretes hic omnes uno ore CHRISTUM se Mediatorem denominare dicunt: Via enim, ajunt, ut est medium veniendi ad terminum, ita CHRISTUS Mediator noster est, qui nos ducit ad Deum. Ita Augustinus l. XI. de Civ. Dei c. 2. *Homini est iter ad Deum per Deum & Hominem, qui est Christus.* Christus itaque Θεάνθρωπος est nobis via. Aliam rationem quare Salvator noster Via sit, affert Athanasius in expositione fidei, quæ & hoc comprobat. (Si tamen hæc sunt Athanasii.) Αρχὴ γὰρ ὁδῶν ἐκλήθη ὁ κυριακὸς ἄνθρωπος, ὃν εἰς σωτηρίαν ἡμῶν ἐφανερώσα. Διὰ τῆς γὰρ τῆν πρὸς τὸν πατέρα ἔχοντι προσαγωγῆν. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ ὁδὸς καὶ ὡς λέγει. *Principium enim viarum conditus est homo dominicus quem in salutem nostram manifestavit, propterea habemus ad Patrem aditum, ipse enim est via, quemadmodum dixit.* Possemus & hanc illustrationis causa similitudinem afferre, Christum idcirco Viam se dicere, quia est omnis boni auctor, atque simul ultimus boni finis, adeoque vere Summum Bonum. Via enim una est, quamvis initio & fine suo alia atque alia videatur: Si enim pergas ab initio viæ, venis ad finem per viam, & finis hic redeunti iterum fit initium. Ita Christus est A & ὀψιμὸς & ultimus (Apocal. I. & II. & XXII. Capit.) *Principium & finis* (Apocal. XXI. vers. 6.) Salutis nostræ Αρχὴ γὰρ καὶ τελειώσεως, Auctor & Consummator fidei, Hebr. XII, 2. Quippe, efficit ut Deus in nobis, bonum opus & perficit Phil. I, 6. Operatur in nobis velle & perficere, ad Phil. II. 13. Hæc quidem de terminis Viæ, quorum alter initium, alter finis dicitur; Intra terminos hos illa ipsa Via est, quæ itur. Quomodo autem Christus Via nobis sit, ipsæ sacræ literæ expresse nos docent. In Epistola ad Hebræos c. X. v. 19. 20. hoc memorabile extat: ἔχοντες παρρησίαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι, ἣν ἐκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρὸς Φαρόν καὶ ζωσαν Διὰ τῆς πεπρωμένης, τέστι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Hæc ita vertimus: *Habemus confidentiam ad introitionem in Sanctum Sanctorum in Sanguine JESU. Quam viam nobis dedicavit ex recentē morte novam & viam per velum i. e. carnem ipsius.* Docet Apostolus

24

solus, Christum nobis vitam factum esse, i.e. Sacerdotem illum magnum, cujus typum Sacerdos summus in Sanctuarium per sanguinem ingressus sub Veteris Testamenti umbris habebat, uno verbo Mediatorem. Id toto capite præcedenti IX. inculcaverat Apollolus, docueratque præsertim, v. 11. 12. hunc Sacerdotis summi antitypum, sive Mediatorem Christum, Pontificem futurorum bonorum ingressum esse semel in tabernaculum manibus haud factum, nec per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem, atq; ita æternam redemptionem nobis acquisivisse (v. 26.) Peccato per sui ipsius immolationem abolito. Indeque cap. sequenti X. infert: Nos per Christum ingredi posse in Sanctum Sanctorum &c. ad caelestia gaudia, quia ille morte sua, quam in carne sustinuit, aperuit Viam, & Vitam nobis hac morte acquisivit, hinc via viva & ex morte recens vocatur, & veli i. e. carnis mentio fit, in qua Christus passus est. Hinc dignosci facile potest, quam frigidae sint illæ Socinianorum interpretationes hujus loci, ut cum Schlichtingius ad hunc locum p. 106. ita: Dicit JEsus. Ego sum Via. Revocat ita Thomam à cogitatione rerum terrenarum ad caelestia, a via terrena ad spiritualem: quasi dicat, Ego sum ista via, de qua loquor. Atque hæc puto pro vero & genuino vocabuli hujus sensu sufficere. Si quis viam hanc meditari uberius velit, is consulat Gerhardum in Harmonia Evangelia c. CLXXVI. ubi multa egregia & homiletica de hac via monet; nos hic compendio ejus meditationes exhibemus. Christus, ait, est Via (1) ratione adaperitionis, quia aperuit nobis viam ad vitam æternam. Per & propter peccatum Adæ via ad Paradisum caelestem nobis est obstructa, sed per Christum secundum Adamum hæc Via iterum nobis est aperta &c. &c. (2) ratione præmonstrationis, non solum aperuit nobis in cælum viam ac merito passionis sue interseptum sustulit, sed etiam eam nobis monstravit: & quidem primo per suam doctrinam &c. &c. Secundo per sanctam suam vitam. Christus enim non solum viam monstravit in suo verbo, sed in eandem nobis prævit suo exemplo &c. &c. (3) Ratione deductionis. Quamvis Christus in verbo Evangelii lumen nobis accendat, per quod viam salutis nobis monstrat, quamvis etiam exemplo suo in hac via nobis præeat, nos tamen per naturam ita

sumus excecati & obtenebrati, ut viam hanc non noscimus. Christus autem nobis donat Spiritum Sanctum. Addit, Christum viam quoque esse (1) ratione prädicationis. (2) sanctissima Conversionis (3) ratione Passionis & Mortis (4) ratione resurrectionis & ascensionis, (5) ratione nostræ glorificationis. Reliquum, ut,

Queritur quibus Christus sit Via, perpendamus, namque & hic sententiarum *sur an* divortia videmus. Primum autem queritur. An Christus sibi ipse *Christo* sit Via? Maldonatus in h. l. ita: Ipse sibi via est, non quia credens sibi ipse ad Patrem vadit, sed quia ipse per se suo merito, sua auctoritate vadit, ipse sibi viam pandens nemine monstrante, nemine apertiente, nemine præeunte. Tarnovius in Com. ad Johan. p. 1012. Maldonatianam hanc sententiam, postquam recensuerat, refutat. Perinde hoc est, ait, ac si dicatur: Christum etiam sibi Mediatorem fuisse ac sibi meruisse. Et sane Pontificiis Doctoribus vulgata doctrina est, Christum sibi quoque meruisse. Ita invenio & Jansenium Episcopum Iprensensem hunc locum explicare. Christus, ait, p. 337. sibi quidem Via fuit, quia propriæ passionis merito intravit in gloriam suam & Patris, ut patet Luc. 23 (24) 33. & ad Philipp. 2. Bellarminus l. v. de Christo c. 9. & 10. & Calviniani plures consentiunt. Apud Sociniani, quamvis unus inter eos, ubi rem recte pensat (Smalzius is est Ref. Monstr. f. 114.) Christum obedientiam & passionem suam sibi ipse nil propriè meruisse, fateri tandem cogatur. Est autem hæc assertio contra manifesta scripturæ loca, quibus Christus non sibi sed nobis natus, datus Est. IX. 6. pro nobis legem obnoxius factus Gal. IV, 4. propter peccata nostra Rom. IV, 24. Justus pro injustis mortuus I. Petr. III, 18. Sed objiciunt hic auctoritatem Augustini, qui ubi Christum viam esse declarat tr. 69. ad Johann. Ibat ad se ipsum, ait, per se ipsum: & nos quo imus, nisi ad ipsum? & qua imus nisi per ipsum. Quid hic de merito Christi, quo sibi mediator fuerit? id docet Augustinus exponens dictum Salvatoris, Christum Patri ὁμοῶς ὄντος esse. Namque & alibi in hunc sensum, Dominus, ait: Ego sum Via, Veritas & Vita. Per me venit, ad me pervenitur, in me permanetur. Cum enim ad ipsum pervenitur, etiam ad Patrem pervenitur, quia per equalem ille, qui equalis est, cognoscitur, vinciente atque conglutinate spiritu Sancto, ut in summo atque incommunicabili bono sine fine maneat.

maneat. libr. I. de doctr. Christ. c. 34. & Prosper Sententia
f. 268. Idem Theophylactus hic subicit, cujus locum infra repe-
temus. Ita etiam accipiendi nonnulli Theologi nostri, qui Chri-
stum viam ratione sui ipsius faciunt, quia propria virtute non a-
liena iuit, & redemptionis opus solus ut $\Theta\epsilon\acute{o}\varsigma\ \delta\epsilon\omega\tau\ \Theta$ consum-
mavit. Porro quaeritur, an Christus sit via, si non sibi, tamen An-
gelis? Id placuisse video Adamo Conzen Jesuita, in Comment. *Christo*
ad h. l. Verba ejus sunt: *Viam se dicit, qua ad Regnum itur, non sit Via*
modo qua homines, sed qua itur & Angelis, ut docet noster Ange-
Soar T. 1. in 3. partem. Cornelius à Lapide in h. l. Nemo venit ad
Patrem. Nemo hominum. Addit Suarez: Nemo quoque Angelorum:
hos omnes enim omnem suam gratiam & gloriam accepisse à Chri-
sto, ejusque meritis ipse censet, multisque probat 3. p. q. 19. art. 4.
diff. 42. s. 1. Calviniani nonnulli, in quibus Bucanus in Instit.
Theol. Loc. VI. q. 30. Philippus Cæsar in disput. Inaugur. th. 71.
consentire ex parte videntur. At quid Mediatore opus, ubi offensa
nulla? Mediator noster redemptor nobis est, redemit autem per-
solvendo $\lambda\upsilon\tau\eta\sigma\upsilon\nu$ pro peccatis, Mediator noster Goel & Confan-
guineus noster est, nec Angelos, sed Abrahamæ semen is assumpsit, uti
pluribus Scripturæ sacræ locis docetur.

VII. Christus se porro Veritatem dicit: *Ego, ait, sum Ve-*
ritas & Vita. Cum attributa divina de Deo in abstracto prædicari
possint, atque eadem de Christo, id magnum Divinitatis Christi ar-
gumentum est. Non enim dicit, Ego habeo, Ego dico Verita-
tem, sed, *Ego sum Veritas.* Non dicit, ego vivo, sed *Sum Vita.* Ex
hac dictione & similibus Patres antiqui Divinitatem Christi solide
fatis asseruerunt, & Arrianam de mutabilitate ejus sententiam im-
pugnauerunt, Gregorius Nyssenus Th. Hom. 7. in Cantic. p. 570.
 $\text{Ὁδὲ κ\upsilon\epsilon\iota\ \& \ \kappa\epsilon\ \tau\eta\ \nu\acute{\epsilon}\alpha\upsilon\tau\acute{\eta}\ \Phi\omicron\iota\nu\ \alpha\upsilon\tau\acute{o}\ \acute{o}\pi\epsilon\varsigma\ \theta\epsilon\iota\nu, \ \acute{\alpha}\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha\varsigma\ \tau\epsilon\ \kappa\epsilon\lambda\ \sigma\omicron-$
 $\text{\Phi\iota\alpha\varsigma\ \kappa\epsilon\lambda\ \delta\upsilon\nu\alpha\mu\epsilon\omega\varsigma\ \delta\omicron\iota\alpha\ \theta\epsilon\iota\nu\ \& c.}$ *Dominus natura sua, id ipsum*
quod est, Veritatis & Sapientia & Virtutis est substantia. Leo Papa
ep. xciii. Nemo hominum veritas, nemo sapientia, nemo justitia
est, sed multi participes sunt veritatis & sapientia, atq; justitia.
Solus autem Deus nullius participationis indiguit est. De quo, quic-
quid digne utcumque sentitur, non qualitas est, sed essentia. Vid.

Cyrrillum Alexand. l. xxiv. Thel. ubi ex eo quod Christus Veritas,
& quod Spiritus S. Veritas dicitur, utriusque Personæ divinitatem
probat. Vide & Athanasium Orat. II. contra Arrian. & sine li-
bri contra Græcos. Idem de Christo, ut verâ Vita, sentiunt Patres,
atque Divinitatem ejus inde colligunt. Basilius ep. cxli. *Quic-
quid propter alterum vivit, ipsa vita esse non potest. Christus ve-
ro & Deus noster dixit: Ego sum vita: Augustinus tract. 48. in
Johann. Quomodo vita Filius? & habens vitam Filius? quod ha-
bet? hoc est; Tu aliud es, aliud habes: V. g. habes sapientiam.
Num quid tu es ipsa Sapientia &c. Non sic est Deus Dei filius &c.
Sic habet Sapientiam, ut ipse sit Sapientia, faciatque Sapientes, sic
habet vitam, ut ipse sit Vita, faciatque Videntes. Auctor libri de co-
gnitione veræ vitæ c. vii. (inter opera Augustini tom. ix.) Omne
quod vivit, aut per se vivit, aut per aliud. Sed Deus per se ipsum
& in se ipso vivit, & aliis omnibus vivere tribuit, igitur vera est
vita & vitalis vita &c. Chrysostomus Hom. v. in Johann. Cum
vero audieris in ipso Vita erat, cave compositum suspicaris. Nam
postea de Patre etiam sic loquitur. Sic Pater habet vitam in se ipso
&c. Quoniam enim non facile quispiam è vulgo perciperet
πῶς θεὸς αὐτὸς ἐνυπάρχει & ἢ ζῶν quænam illius subsistens vita sit,
prius illud quod erat, humiliter dixit, deinde quod sublimius est,
jam eruditos adducit, quippe idem ille qui dixit, quoniam dedit i-
psi vitam habere, rursus dicit. Ego sum Vita. Vide & Gregor.
Nyss. in Orat. Catechet. c. i. & Cyrrillum Alexand. l. xix. thel. A-
thanasium l. f. c. Audiamus è recentioribus Gerhardum, qui u-
nus hic instar omnium. Ita ille in Harmon. c. cxxvi. Ego sum
Via, Veritas & Vita. Probe notandum singulis horum nominum
preponi articulum, & inseri conjunctionem copulativam, ut si-
gnificet se esse non quamlibet, sed unicam illam Viam, nec quamlibet
sed primam illam veritatem, nec quamlibet sed essentialem illam
Vitam, quæ est ipse Deus, unde haud absurde huc accommodari pos-
set dictum Apostolicum Act. xvii, 28. In ipso vivimus, movemur
& sumus. In Christo movemur quia est vita. In Christo sumus quia
est Veritas. 1. Joh. v. 20. Sumus ἐν τῷ ἀληθινῷ. In Christo vi-
vimus, quia est Vita. August. l. ix. C. D. c. 15. Idem in inferiori-
bus via, qui in Superioribus Vita, Lyranus in hunc locum. *Chri-
stus**

*Stus est Via secundum humanitatem, quia ea que gessit in humani-
 tate, sunt via perducens ad gloriam, & in quantum est Deus, est
 Vita ac beatitudinis terminus. Adeo clara hæc sunt ponderis
 verborum Christi argumenta, ut contra facile exigi possint ina-
 nia & cassa Socinianorum commenta ad h. l., qui sicubi in sacris
 divinitatis Christi vestigia vident; tegunt, negligunt, spernunt.
 Daniel Brenius Notis in Evang. Johan. f. 97. ita interpretatur:
*Sum Via, Veritas & Vita. Ego sicut Viam Salutis Veritatem E-
 vangelicam prædicando commonstro, ita Vitæ æternæ danda jus
 habeo; vel quod idem est: Ego sum Via Salutis, i. e. Veritatis Sa-
 lutaris Doctor, vitæque ipsius æternæ dator à Deo constitutus. Et
 Jonas Schlichtingius à Bukowiek in Comment. ad h. l. Ego sum
 Veritas. Quia Veritatem docebat, per Metonymiam effecti pro cau-
 sa. Et Vita. Eadem Metonymia, quia Vitam nempe æternam con-
 fert. Utraque & Veritatis & Vitæ appellatione causam exprimit, ob
 quam se Vitam appellet. Via enim ad terminum suum ducit, &
 Veritas, quam Christus docet, ad Vitam ducit. Quid ergo ad loca
 parallela, ubi Christus Vitam in seipso habere dicitur, quemadmo-
 dum Pater; an & hic Metonymia? ubi $\alpha\lambda\eta\theta\upsilon\delta\varsigma$ Θεός, ut i.
 Joh. v. Joh. xvii. dicitur? Hujusmodi itaque dicta à Patribus
 furori Arriano opposita, & cum hoc loco conjuncta, neminem
 facile de vero sensu, quem nos supra exposuimus, dubitare per-
 mittant. Sic & coarguitur illorum $\kappa\epsilon\iota\sigma\iota\varsigma$, qui Christum hic Ve-
 ritatem dici putant, quia ille opponitur ceremoniis legalibus, quia
 dicitur Joh. i. 17. *Lex per Moysen data, Veritas autem per Chri-
 stum nobis contigit.* Pari jure rejicitur Calvin. illa glossa ad h. l.
 in Comment. p. 176. *Veritas quibusdam hic salvificum cælestis sa-
 pientia lucem significat: aliis vero substantiam vitæ bonorumq; o-
 mnium Spiritualium, que opponuntur umbris & figuris, sicuti c. i.
 Gratia & Veritas per Christum JESUM facta est? Mibi Veritas
 pro fidei perfectione accipi videtur, sicuti via pro initio & rudimen-
 tis. Quis non videt & textus connexionem ipsamque proprie acce-
 ptum vocabulum, tum quoque parallela loca per se ipsa arguere qua
 alienam à vero sensu Calvinii expositionem? Quid autem Veritas
 significet, ubi de Deo & Christo prædicatur, paucis nunc quoque o-
 stendendam. Philosophorum potior turba, ubi hunc terminum in Me-
 taphy-
 sur.***

metaphysicis suis disquisitionibus & regulis explicandum sumpsere; triplicem faciunt Veritatem, Metaphysicam, Ethicam, Logicam. Metaphysicam ajunt opponi non existentia, Logicam falsitati, Moralem mendacio. Ubi autem Veritas Metaphysica transcendentalis definienda, non iisdem verbis omnes utuntur, neque etiam eadem ducuntur opinione. Aliqui conformitatem cum Ideis divinis eam dicunt, plurimi in conformitate cum intellectu divino & creato simul eandem collocant. Est etiam bona pars eorum, qui Convenientiam enti inesse debitam Veritatem ajunt, qua Ens verum dicitur. Sunt & qui explicant per ipsammet entitatem cum connotatione conformitatis ad principia sua essentialia concepta: alii etiam per fundamentalem intelligibilitatem. Video etiam, qui plane negant dari Veritatem aliquam incomplexam in prima mentis operatione. Non disputabo de his prolixius, neque quibus singuli rationibus utantur, operosius exquiram, sufficiat hic Deum se dicere Veritatem ipsam, ideo quia cum reliqua entia vera sint, ipse solus est Veritas. Rationem differentiae scire vis? Deus ipse Veritas est, quia se ipso est, & causa est, ut reliqua entia sint, & dum sunt, vera quoque sint. Audientibus hic quoque Thomas I. Summ. q. xvi. art. 5. ubi nervose ita dicitur *Jobannis XIV. Ego sum Via, Veritas & Vita, hinc concludo. Deus cum sit suum esse, ut intelligere, & mensura omnis esse & Intellectus, in ipso non solum est Veritas, sed & ipse summa & prima Veritas est. Dico autem quia Veritas invenitur in intellectu, secundum quod apprehendit rem ut est, in re quod habet esse conformabile & intellectui. Hoc autem maxime invenitur in Deo. Nam esse suum non solum est conforme suo intellectui, sed etiam est ipsum suum intelligere: & suum intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus: & ipse est suum esse & intelligere. Unde sequitur, quod non solum in ipso sit Veritas, sed quod ipse sit ipsa summa & prima Veritas. De Veritate Ethica nemo, qui bonus est, ambigit. Quod scilicet Deus summe verax sit, quare plura hic non addimus. A qui Christus ipsa Vita esse ipsa Vita intelligitur? Fuerunt qui vitam de Deo per tropum dici existimaverunt, videnturque hi nescivisse vitam eminentiori modo quoque suam esse. Alii Deum Vita intentionali non Physica vivere asseruere, videntur.*

Videnturq; hi Physicam Vitam eam tantum statuisse, quæ habet principium motus & quietis, qualis animatorum in mundo est, cum tamen & Angeli vivant, & intellectus & scientiæ conceptum cum conceptu vitæ confundisse veritus quam exposuisse. Alii perpendentes id, quod Vita sit actus, quemadmodum Aristoteles docuit, in eo vitam Dei posuerunt, quod sit ipsa Dei essentia, quæ operationibus immanentibus sese actuat, & perficit, non quod effectiue actus illos eliciat ex se, sed quod eminenter & negative per seipsam omnia præbet, & in sese involvat, quod ad vitalem perfectionem requiritur. Ita Philosophi & Theologi nonnulli. Breviter, Deus in sacris sibi soli Vitam attribuens, Majestatem declarat suam, cum dicit **אני ה',** Vivo ego; unde Paulus Deum ait **μόνον ἔχει ἀθανάτιαν** solum habere immortalitatem, videlicet ex se solo **1. Tim. vi, 16.** Ita Vita, quæ est Actus, Deo eminentissimo modo competit, ita ut sit ille solus purus actus, se ipso talis; fons quippe vitæ omnium; **Deus (אלהים)** spiritum universæ carnis **Num. xlv. 22.** In quo vivimus movemur & sumus. **Act. xvii, 28.** atque sic ipsa vita immutabilis æterna, **Mal. iii, 6. 1. Joh. v, 20.** Possent & alia addi uberioris declarationis causa, qui Christus à nobis, ut Via, Veritas, & Vita considerari possit. Hoc autem, si tempus permittat, ultimo capite inter expositiones practicas expendemus.

VIII. Superest altera dicti pars, cujus exegesis hic quoque ^{Quæ} annexenda, Christus porro ait: *Nemo venit ad Patrem nisi per sensum me.* Nemo græcæ linguæ peritus negabit facile, particulam ^{est. Ne} ei & *ἐὰν μὴ*, præsertim ubi signum negativum præcedit, vim excludendi habere, unde hanc ipsam particulam per solum reddi posse ^{ad Pa-} & debere, ex locis parallelis ostendi potest, Vide **Marci XIII. 32** ^{erem} & **Matth. XXIV. 36.** Ita ei, & *ἐὰν μὴ* respondet Hebraico ^{nisi per} **אִם לֹא** & latino Nisi, idemque significat, separatiya particula ^{me.} **χωρίς.** Ita ad Romanos III. v. 28. *Dicimur justificari fide, absq; operibus legis.* **χωρίς ἔργων νόμου;** quod ad Galatas II. v. 16. ita repetitur, **ὁ ἀδικαίωται ἀνθρώπου ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ χριστοῦ.** *Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem*

fidem. Idem itaque dicunt hæ particulae, quod adversativa illa *ἀλλὰ μὴ*, id quod patet ex collatione superioris cum dicto ad Romanos C. IV. 13. *ὅτι ἀπὸ νόμου, ἀλλὰ ἀπὸ πίστεως*; Ut ita Lutherum injuria criminentur Pontificii, quasi ille non imperite tantum, sed & nequiter temerarie locum ad Roman. III. 28. exprimendo *exclusivam*. Quare Vi significationis particulae hujus exclusivae ita merito exponimus dictum, quod Nemo absque Christo ad Patrem pervenire possit, & quod Christus solus sit, per quem perveniatur ad Patrem, cum *χωρὶς, εἰ μὴ, ἐὰν μὴ, ἀλλὰ μὴ* promissive sumantur, & vim excludendi habeant, uti modo declaratum est. Quid hoc ipso est per Christum pervenire? Breviter. Significatur hoc ipso per Christum ut Viam pervenire. Christus autem Via nobis est, quatenus ipse mortuus est, & introivit in gloriam Patris: Per ipsum itaque ut Viam pervenimus ad Patrem, quando vi meriti ipsius vera fide apprehensi hic justificamur & in altera vita glorificamur. Huc omnino revocandum est initium capituli hujus, quo sermonem de habitu redorditur Salvator: *Credite, ait, in Deum, & in me credite. Ego enim abeo, ut vobis parem locum. Ego vos assumam ad me, credite itaque in me, ego sum Via, Veritas & Vita.* Ita meritum Christi, meritoria causa fit salutis nostrae, fides autem est causa organica apprehendens. Hanc interpretationem veteres comprobant, imo & ipsi Judaei. Namque ex Drusio Walæus ad hunc locum annotat, Veteres Rabbinos agnovisse, ad Patrem neminem pervenire posse, nisi per Messiam. Menahemi verba sunt. *Non licet venire ante Regem extollendum & laudandum absque יושיה, divinitate.* Unde David, *Ego in justitia videbo faciem tuam, h. e. in Christo, qui est justitia nostra.* Pertinent huc etiam illa, quae Galatinus ex Rabbi Mose Hadarsan allegat l. VIII. c. 2. *Psalmo 85. dicitur, Veritas de terra germinabit, & justitia de caelis respicietur. Dixit R. Joden. Hæc est Salus nostra, quæ de terra orietur mediante Deo, eruntque conjunctæ ambe simul (Veritas scilicet & justitia) Et tunc dixit, Germinabit seu pullulabit, & non dixit nascetur? Quia nimirum generatio sive nativitas ejus non erit similis generationi sive nativitati creaturarum, quæ sunt in mundo, imo diversa & distans absque socio &*

con-

*conjunctione. Et hic erit Salvator noster, & iustus noster, quem
 mittet Deus. Et hoc est quod in eodem Psalmo. Etiam Deus dabit
 bonum, sive bonitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Con-
 stat autem non reperiri & non esse, qui enarret nomen Patris ejus,
 neque illud sciat, sed hoc occultum est ab oculis vulgi, donec veniat
 ipse, & manifestum faciat illud. Hic expresse Messias Veritas ipsa
 & iustitia dicitur. Inter Patres Christianos Cyrillus hic veritati di-
 fertius testimonium præbeat, quem alias pro se allegare solent
 Pontificii, truncatis verbis, & omissis quam plurimis, ex quibus
 orthodoxia Cyrilliana colligi, ejusque parermentia excusari possit.
 Ita ille ad v. 4. Cap. XIV. Comment. l. IX. (tom. IV. Oper. ed Au-
 bert. p. 765.) Δι' ἐμῆς γὰρ πάντως, καὶ ἡ δι' ἐτέρας ἰνὸς τὴν ἔτος ἀ-
 ξιάγραφον ἀποκερθευεῖτε χάριν. ἡ γὰρ ἔπερ ὑμῖν ἀνοίξει τὸς ἀρανὸς,
 ἡ δὲ ἑατὸν ἀποδείξει ποτὲ τὸ παντελῶς ἀσιβῆς τε καὶ ἀηθες τοῖς ἀπο-
 τῆς χωρίων, εἰ μὴ μόνον ἐγὼ καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος &c. Per me
 utique ac non per alium ullum tam admirabilem gratiam conseque-
 mini: nec enim alius vobis caelos aperitet, aut inaccessum & invi-
 um plane terrenis locum accessu facilem reddet, nisi ego solum ac ve-
 rum verbum. Ideo Prophetas Jeremias in Spiritu hanc nos maxime
 viam querere jubeat, dicens. State super vias, & videte & inter-
 rogate semitas Domini, quæ à seculo, & videte qualis est via bona,
 & ambulate in ea, & invenietis purificationem animabus vestris.
 Via siquidem ac semita Domini secundum Prophetam, sunt salu-
 tares Prophetarum libri: sed si quis eis animam applicaverit, vi-
 am inveniet bonam, id est Christum, per quem & perfecta sanctifi-
 ficatio animabus noster inditur. Δικαιώμεθα γὰρ διὰ τῆς πίστεως.
 Justificamur enim per fidem, & divina consortes Natura reddimur
 participatione Sancti Spiritus &c. Πλὴν ἴτε Φησὶν, ὡς ἐκ ἑνὸς δι-
 ἐτέρας ἰνὸς τὸ ἐκείσε γενέσθαι λάβοι, πλὴν δι' ἐμῆς καὶ μόνου. Scitis,
 inquit neminem per alium, quam per me unum eo ascendere un-
 quam posse. Et ad v. 5. & 6. Quia vero huic subjunxit. Nemo ve-
 nit ad Patrem nisi per me: agedum & ad illud eorum quæ dici
 debent, quiddam afferamus, primum inquirentes, quomodo ad Pa-
 trem quis vadat. Ἐρχόμεθα τοῖνον καὶ δύο τρέπας. Ἡ γὰρ ἀγιοι γε-
 γονό-*

2

γονότες κατὰ τὸ πρέπον τῆ ἀδραπότηι μέτρον, ὡς ἀγία Θεῶ
 κολλώμεθα ἅγιοι γὰρ ἔσεσθε, Φησιν, ὅτι ἐγὼ ἄγιος. ἤγυν ὅππ τὴν
 τῶ πατρὸς γῶσιν τὴν ὡς ἐν πίσει καὶ θεωρία βαδίζομεν, τῆ ὡς ἐν
 ἐσσηρῶ καὶ ἀνιγμῶν, κατὰ γέγραπται. ἀλλ ἐν ἀνίς ἄγιος εἶη
 ποτὲ καὶ Δα πολιτείας ἤξει τῆς κατ' ἀρετῆν, μὴ ἐχὶ ποδηγῶν ἄν-
 τὸν εἰς ἀπαντα τῶ χριστῶ &c. ἔδεις ἐν ἤξει πρὸς τὸν πατέρα, ἴστ'
 ἔστ' ἡλια ἀναδειχθῆσαι φύσεως κοινῶς, εἰ μὴ Δα χριστῶ μόνος.
 Εἰ μὴ γὰρ ἐμεσίτευστ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐκ ἀν εἰς τῶ μακα-
 ριότητι προὔβη τὰ κατ' ἡμᾶς, ἀλλὰ δὲ εἰς ἴοι πρὸς τὸν πα-
 τέρα Δα θεωρίας τῆς ἐν πίσει Φημι καὶ γῶσται, τῆ κατ' εὐσέβειαν,
 δι' αὐτῶ πάλιν ἤξει τῶ σωτῆρος ἡμῶν χριστῶ. *Ipse itaque veritas*
est, Ipse est Vita. Nemo enim Vitam, quam speramus incorru-
ptione nimirum & beatitudine & sanctificatione constanter nobis praes-
ter eum restituet. Ipse enim nos suscitavit, & qui mortui sumus
propter vetus maledictum, ad id quod initio eramus, denuo revo-
cabit. Omnia igitur nobis in ipso & per ipsum praeclara atq; exi-
mia & extiterunt jam & porro extabunt. Quia vero huic subjun-
xit: Nemo venit ad Patrem, nisi per me, age dum & ad illud eo-
rum, quae dici debent, quiddam asseramus, prius inquirentes,
quomodo ad Patrem quis vadat; Duobus igitur modis ad eum per-
venimus: Aut enim sancti effecti quantum fert natura humanae
mediocritas, tanquam sancto Deo conglutinamur, Sancti enim eri-
tis, quia ego sum sanctus: Aut ad Patris cognitionem, quae fide
aut contemplatione constat, vadimus, quae velut in Speculo est &
anigmatē, sicuti scriptum est. Sed nec sanctus quis unquam fue-
rit, nisi eum prorsus deducente Christo, nec ipsi Deo ac Patri con-
jungetur, nisi mediante Christo &c. Nemo igitur ad Patrem veni-
et, hoc est, divina consors fiet natura, nisi per solum Christum. Ni-
si enim factus homo mediatorem se praebuisset, nunquam eo felici-
tatis provecti effemus, sed & si quis ad Patrem per contemplationem
fidei videlicet, & piam cognitionem venerit, per ipsum itidem Ser-
vatorem nostrum Christum veniet. Hic mentem Cyrilli videmus,
 quando se explicat, quomodo Christum dixerit viam per actio-
 nem virtutis per fidem & spem. Ambrosius Christum ipsum vo-
 cat

cat possibilitatem simul & fidem, & ad eum in negotio salutis &
omnia refert, namque sic ille in libro de bono mortis c. 12. *Ego sum
Via Veritas & Vita, ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem
Vitam sequamur.* &c. *Sequimur Te Domine Jesu, sed ut sequa-
mur, accersere, quia sine Te nullus ascendit. Tu enim Via es, Veri-
tas & Vita, quia in Via possibilitas, in Veritate fides, in Vita premi-
um.* Erasmus in paraphrasi dixi me redire ad Patrem, ad hunc adi-
tum solus omnibus aperio. Et quoniam ad hunc factis Deo dignis per-
venitur, in me habetis exemplum, sum enim Via, Veritas, Vita.
Tum autem quoniam sine fide nemo pervenit ad Patrem, ex me didi-
cistis Veritatem. *Jacobus Faber Stapulensis ad h. l. Sine Christo, si-
ne fide filii Dei nemo vadit ad Deum. Omnis ergo fides stulta & in-
anis est, prater eam que filii Dei est, & qui alterius fide atque fidu-
cia incedit, extra Viam Veritatem & Vitam incedit, & si extra Viam
incedit, errat; si extra Veritatem, fallitur; si extra Vitam, ten-
dit in mortem. Virgo Maria quae est beatarum beatissima, est ad-
modum sancta, omnes Angeli admodum Sancti, & omnes Martyres
sub altari Dei exuvias immortalitatis ex resurrectione expectantes
admodum Sancti, sed neque singuli neque omnes simul, Via sunt,
etsi sunt in termino Via. Quod si liceret eos interrogare, an per ipsos
eundem sit ad totius sanctitudinis Patrem, dicerent profecto: Nos
non sumus Veritas & Vita. Nos non sumus Via, etsi non erravi-
mus; non Veritas, etsi seducti non sumus; non Vita, etsi vivimus. Non
per nos incesimus, non ex nobis perpendimus, non nos respeximus.
Incedite ergo non per nos, sed per viam, qua incesimus. In-
Deum credite, & in Christum quia Via est, credite.* Fr. Toletus,
Cardinalis Jesuita in Commentario ad Johann. Evang. eandem so-
vet sententiam, & à suis discedit. *Nemo venit ad Patrem nisi per me.
Ita se viam esse ostendit, ut simul terminum, quo vadat, exponat.
Nemo, inquit ad Patrem venit nisi per me, nempe per fidem in me
perfectam & vivam. Terminus igitur Pater est, quo ipse vadit,
& quo discipuli venturi erant. Sensus ergo est. Ego sum Via, &
non est alia Via perveniendi ad Patrem & caelestem gloriam nisi per
me; Act. 4. Non est aliud nomen datum hominibus sub caelo, in
quo oporteat nos salvos fieri. Dum dicit per me, indicat se esse Me-
diatorem Dei & hominum, per quem habemus reconciliationem, &*

accessum ad Deum, cuius gratia & merito, & virtute justificamur
& salvamur. Est ergo Via, ut homo, ad Patrem ut terminum, &
Homo ad se ipsum, ut unus est cum Patre Deus. Sed & hoc loco probe obser-
via Fi. vandum est, Patres antiquissimos ex hoc ipso, quod per Christum
li & dicimur ad Patrem pervenire, argumentum divinitatis petivisse.
Patris Hilarius VII. de Trinit. Cum Dominus dixisset: Nemo venit ad
b. l. pro Patrem, nisi per me, interrogatus Arius, quomodo itur ad Patrem
basa. per Filium, respondet per doctrina admonitionem, quatenus doctri-
na sui Jesus erudit de Patre. Sed Dominus hoc excludens ait. Si
scitis me, & Patrem meum scitis, quasi dicat. Arius vel quicun-
que alius annunciare de Patre potest, sed nullus est tantus, ut cogni-
to eo cognoscatur & Pater, nisi Filius, qui est eiusdem cum Patre na-
tura inseparabilis ab eo. Augustini & Prosperi sententiam supra
recitavimus. Theophylactus idem sentit, videturque in enarrat
ad h. l. novam rationem addere, quare Christus Patri coequalis
hoc ipso loco statui possit. Tu autem & hoc loco equalem discito
filium ei qui generavit, nam alio quidem loco Patrem dicit adducere
ad se: nullus enim, inquit, potest venire ad me, nisi Pater traxerit
eum Job. VI. Hoc autem loco dicit per se adduci ad Patrem. Igitur
equalis est Patris ac filii potestas, nam & una operatio.

IX. Atque sic ex dicto hos Salvatoris constat, Christum habitu
suo ad patrem nobis æternas sedes paravisse i. e. morte & passione
sua peccata nostra expiavisse, atque introitu ad gloriam patris æter-
nam salutem nobis acquisivisse, idque quia Via, Veritas, Vita,
i. e. Homo Deus & redemptor noster est. Id ipsum amplius con-
tra hæreticorum turbam asseremus, contraque per versiones ipso-
rum bono cum DEO stabiliemus, ac ostendemus, neminem absque
vera in Jesum Christum fide æternæ salutis posse fieri participem.

CAP. II.

Sententia Verborum Christi asseritur contra Judæos
& Judaizantes, Photinianos, &c. Naturalistas, Pела-
gianos, Pontificios, Arminianos aliosque hæreticos.

I.

Isto Salvatoris dicto qui redarguuntur, præ ceteris dicimus esse
Judæos; error namque Judaicus communis etiam ad Apostolos per-

pervaserat, quare illo discipulos suos ut extricaret, salutare hocce
monitum ac dogma illis inculcavit. *Credite in me &c. Ego Vado ad*
Patrem. Ego sum Via, Veritas, Vita, nemo potest pervenire ad pa-
trem nisi per me. Messiam venturum nemo nesciebat, at mentis ^{Error}
acies caligabat, atque sua pluribus imponebat persuasio quo mi- ^{ludae-}
nus in meditationem officii ejus atque ad aestimandum beneficium ^{rum ad}
spiritualis redemptionis, qua æternum futuri liberi, altius penetra- ^{si qua-}
rent. Ut paucis dicam, sentiebant ita fere omnes, Messiam dem- ^{rum,}
pturum sibi jugum servitutis temporalis, quod ægre admodum fe-
rebant, atque sic regnum ejus terrenum fore; servitii autem ejus
infelicitatem, cujus causa Diabolo & perpetuis Erebi flammis ad-
dicti sunt peccatores, ponderabat nemo: Omnis in ceremoniis
ponebatur religio, atque externo apparatu cultus Dei omnis fini-
ebatur. Messiam dicere pro peccatis humani generis moriturum,
piaculum & grande nefas habebatur, libertatem namque, opes ac
imperium sibi ab illo promittebant. Sic & ipse Salvator noster pi-
acularis pro peccatis nostris victima fiebat, cum regnum suum non
esse de terra, seque diceret ipsa ex humilitate ac à morte triumphaturum.
Quid autem discipuli istos inter communes errores posi-
ti? Lateri Salvatoris illi adhærebant, ipsiusque ab ore pendentis ^{Error}
Messiam illum non hominem tantum, sed & filium Dei agnosce- ^{discipu-}
bant, id tamen ex vulgi quoque opinione trahebant, atque ita fe- ^{lorum.}
cum statuebant, ignominiosa morte illum perire haud posse. Ita
luctabatur eum scientia error, ut partim scirent, dum Salvato-
rem audiebant, partim etiam non recordarentur, quid sibi ac ani-
mæ suæ morte ac resurrectione sua Salvator aliquando præstitu-
rus esset, unde illa scire, quæ ipsi se nescire fatebantur, hoc ipso
XIV. Cap. Joh. Salvator ait. Error hic discipulorum tot alias ex
locis patet, quot fere Salvator illos redarguit. Cum enim de Pas-
sione, Morte & Resurrectione sua edoceret ille discipulos, Petrus
senior inter illos adire Salvatorem, atque uti desisteret à proposito,
suadere sedulo: (*Matth. XVI. 22.*) Quare & Salvator illum ut car-
nalia sectantem acriter increpuit: Sic & litigabant de primatu in
regno illo, cui deberetur, non admittentes ad animum, quod pro-
xime Salvator illis de Passione & morte sua prædixerat, atque
tunc Salvator proposito pueruli exemplo serio ad modestiam illos
re-

revocavit atq; castigavit, *Marc. IX. v. 32. Matth. XVIII. Luc. IX.* postquam autem victima pro peccatis nostris factus erat patientissimus Salvator noster, ac in tumulum etiam illatus, vah quæ tunc animos eorum formido atque etiam gravis concussit dubitatio, quippe spem omnem decollavisse putabant, *non intelligentes Scripturam* ut Johannes cap. XX. 9. prodit. *Sperabamus*, agebant, fore ut *populum liberaret ille suum, tertia lux jam advenit, quando ille mortuus est.* Luc. XXIV. 19. Quare & Salvator, cum sese iterum videndum præbuisset, postquam à mortuis resurrexerat, insimul illos acriter ob incredulitatem objurgavit, *Marc. XVI. v. 14. Luc. XXIV. 25.* Ultimum etiam quæsiere ex Salvatore, an tandem aliquando XII. tribus Israelis sit restitutus, *Actor. I. v. 9.* Ubi tunc ille Spiritum S. illis promisit, atque Evangelii prædicationem eorum curæ demandavit. Ita demum post resurrectionem Salvatoris dubium omne, & effuso largiter Spiritus S. lumine omnis ignorantia nebula in mente discipulorum disparuit. At vero in reliquo populo Judaico crassissima errorum nox incumbere adhuc, quam cum dispelli ipsa illa haud pateretur incredulitas, Messiam etiam suam moriendo vitam reparavisse non agnoscebant, sibi ipsis temporalia sceptræ & seculi hujus gaudia ab alio adhuc pollicentes. Hæc judaici erroris semina cum quidam Christianum nomen mentiti in Ecclesia Christi sparsissent, omnes inde hæresium zizaniam prognasci ceperunt. Prima namque hæresis in Ecclesia judæorum & judæizantium Pseudoapostolorum fuit, Ebionis scilicet Cerinthi & sociennorum, quorum magisterio usi post Nazaræi qui dicuntur, à vere credentibus discessionem fecere, & Christum merum hominem agentes, neque virtutem mortis ejus agnovērunt; & quia hanc non agnovērunt, veræ quoque fidei non potuerunt non esse expertes, legali aliqua justitia, quam tamen nec præstare poterant, confisi, atque à Salvatore terræna tandem aliquando gaudia ad ipsam seculi consummationem expectantes. Ex hoc Pseudoapostolicæ doctrinæ venenato fonte biberunt ferè omnes, qui posterioribus seculis virus pestiferæ doctrinæ in Ecclesiam diffundere Sathana auctore moliti sunt. Possem hisce ex historia fidem facere facile, si tempus atque instituti nostri ratio id ipsum permitteret. Quare nostri temporis hæreticos, & errores aliquot occasione die

Et

cul hujus hic confutandos sumam, notaboque hæreticos, qui in
hanc salvificæ fidei acropolin aut aperto impetu aut per cunicu-
los invasere, dum Jesum Christum, Viam, Veritatem, Vitam, non
agnoverunt, ipsum illum esse, per quem solum ad Patrem perve-
nire possimus. Judæi nostri ævi incredulitatem patriam mordicus
adhuc tuentur, & Messiam aliquem hominem vane expectant, pe-
quem seculi hujus gaudiis aliquando beentur, scædam autem illan-
corruptionem non cogitant, in quam per peccatum primi nostri
Parentes nosque eorum posteri incidimus, manentque sic in pecca-
tis, quia per Messiam Dominum ac Deum pro illis satisfieri posse,
nec fatentur, multo minus credunt. Quæ itaque Messia existima-
tio, quod desiderium spirituale apud istiusmodi homines esse pos-
sit, quivis facile intelligit. Nec mirum, quia cæci illorum Mag-
istri Talmudici in Gemara Sanhedrim c. Chel. de Messia plus
nugantur quam docent, quin & Mosen Messia suo præferunt.
Quid quod dudum nobis ostendit Vir in judaicis scriptis non parum
versatus Antonius Hulsus *part. 1. Theol. judaic. l. 1.* inter articulos
fidei Judaicæ Messia adventum vix amplius connumerari: Ita e-
nim docet R. Joseph Albo in libro *ikkarim*. de fundamentis fidei.
Tria esse ikkarim seu fundamenta fidei, (fidei articulos nos voca-
mus) 1. *Dei existentiam*, 2. *Legem de Cælo*, 3. *Mercedem & pœnam*,
carpitque Maimonidem, quod is adventum Messia inter fidei arti-
culos computarit. Quin & olim Hillel ita statuit, jam venisse
Messiam Ezechia tempore, ut est in Talmude: & posse ita sentiri,
Messiam forte venisse, sed promissa haud præstare potuisse ob pec-
cata hominum R. Albo docuit, ut ostendit l. c. Hulsus. Ergo si
qui sunt, qui Messiam venturum hodie adhuc docent, illi non alia de
causa eum expectant & desiderant, nisi ut corporalis bonorum
operum merces per illum amplior ac illustrior reddatur, atque
hanc ob rem articulum de Messia ramum vocant propuliulantem
ex radice tertia, i. e. articulo de mercede bonorum operum. Qua-
re & causam moræ nimia Messia in hoc collocant, quod cum o-
pera judæorum nondum sint perfecta, nec merces eorum à Messia
afferri possit, ut ita ille moras necere cogatur. Quæris autem quæ
merces illa sit, quam Messias sit allaturus? nil nisi carnale sapient
judæi. Hic enim resuscitaturum illum justos aliquot, & morbos

D

cor-

corporis depulsurum, annos vitæ eorum multiplicaturum, templum ædificaturum, Regnum Israelitarum in Monarchiam orbis erecturum, vindicaturum gentes sibi inimicas, fertilitatis item, gaudiorum nuptialium, conviviorum, & nullius non gratæ atque acceptæ rei auctorem fore, Gogum & Magogum adhæc debellaturum, per Eliam informaturum judæos, donum Prophetiæ restitutum, magnum aliquod convivium post secundam resurrectionem instructurum, & suos vino & dapibus exhilaraturum, quia non mundi consummationem, sed renovationem quandam expectant, atque ita hisce terræ finibus circumscriptam gloriam. Testimonia ex Rabinis hanc in rem vide Hulsum l. 1. c. quædam etiam apud Hornbeckium contra judæos l. 3. c. 2. aliosque qui contra judæos veritatem Religionis Christianæ asseruerunt. Tantum autem abest, ut Messiam fateantur esse Deum, ut potius Messiam, qui Deus sit, procul à se esse jubeant. Accepi, judæum aliquem honesti inter suos nominis & multo rerum usu peritum, cum vidisset Theologos maximam operam in docendo cœtu suo ponere; idque frustra, adisse Doctorem magni tunc nominis & præ ceteris occupatum, interque alia successu illum cariturum hoc ipso demonstrare voluisse: *Dicitis Christiani Messiam Deum. Nos negamus. Atque sic quidem pernegamus, ut, si veniret aliquando Messias noster, seque Deum profiteretur, nos illum omnino non simus amplexuri.* Ad quæ verba Theologus ille nunc beatus, qui mihi ipse retulit, toto animo cohorrui, & pervicaciam judaicam extremam notabili exemplo isto cognovit ac deploravit. Maimonides ad Gemaram Sanhedrim Cap. Cheleck judæis suis præcipit, ut si quem videant, qui se Messiam profiteatur, haud præliari prælia Domini, & mori illum, nec debellare hostes, continuo deserant illum ac destituant. Atque hæc altius repetere & fusius edisserere operæ visum fuit, ut Socinianorum, Anabaptistarum, Chiliarum novorum, & eorum qui suo merito confidunt, pestiferi errores ex judaicæ incredulitatis fonte fluxisse cernantur. Erroribus autem hisce de Persona ac officio Messia Salvator hæc sua monita ac dogmata apponit. *Credite, ait, in me. Ego vado vobis locum paraturus. Ego sum Via, Veritas, Vita, nemini absque me ad Patrem pervenire datur.* Credere nos jubet in se, ut per illum veniamus, non jubet operari, ut mercede

cedere potiamur. Non promittit nobis gaudia in terra, sed man-
sionem in cælo apud Patrem, Viam monstrat, se ipsam scilicet,
virtutem dat ingrediendi, quia ipse Veritas est & Vita. Quoni-
am autem ex hoc loco refutari non possunt judæi, quippe qui Sal-
vatoris sui verba non audiunt, paucis ex V. T. probabimus, quod
Christus sit Via, Veritas, & Vita, per quem ad Patrem veniamus.
Quod autem non nostra sed Jesu Christi justitia perveniamus, inter
alia docet clarissime textus ille Jeremiæ XXIII. v. 5. 6. ubi Christus
vocatur יהוה צדקתו *Jehova Justitia nostra*, quod ita explicat Esaias
LIII. 11. *Justificabit justus servus meus multos & (quia) iniquitates e-*
orum tulit. Quomodo autem justificemur per Messiam, de eo con-
fessiones quedam Judæorum extant. Collegit aliquas in Consensu
Antiq. Judaicæ cum explicatione Christianorum ad Jerem. 23. 5. 6.
Vir in scriptis Judaicis versatissimus Esdras Edzardi, & primas pa-
ginas edidit, quibus ut sequentes quoque addat, optandum est. Sic
Via ipsa Salvator noster i. e. Mediator est, qui nos ad Deum addu-
xit. Via autem nobis factus est, quatenus ad Patrem abiit pro no-
bis. Abiit autem per mortem, ita morte & passione sua nobis
meruit. Hanc satisfactionem hoc meritum Redemptoris nostri,
quod fide amplectendum est, inculcat Propheta Esaias toto cap.
LII. LIII. *Ita visus fuit percussus & deformatus, ut multi obstupe-*
rent: Contemptissimus & abjectissimus virorum fuit, vir lan-
guorum & dolorum &c. Vere ille dolores nostros tulit, & languo-
res nostros portavit, & ille vulneratus est propter transgressiones
nostras, afflictus est ob iniquitates nostras. Castigatio (disciplina)
pacis nostræ super ipsum (in pacem nostram ita tractatus est) & ejus
ligaturis (vulnerationibus) nos sanamur. Omnes nos ut oves erra-
bamus, unusquisque in Via sua respexit (via errabat sua) & Deus
imposuit ipsi, (ad ipsum tulit, ipsi occurrere fecit) iniquitatem no-
strorum omnium. Hic Viæ primum erroneæ expressa fit
mentio, nempe peccatorum nostrorum, qua aberravimus, quodque,
Christus nobis recta Via factus iterum sit, quia tulit ille peccata no-
stra, quæ conjecerat in illum Deus. Sic Targum Jonathanis expli-
cat. Omnes nos ut Oves dispersi sumus, quisque in viam suam de-
portati sumus. In Deo autem fuit voluntas condonandi peccata o-
mnium nostrorum propter ipsum. R. Alschech in Esaiam (apud Hulf.
D 2 pag.

pag. 33t.) ubi pluribus deploraverat infelicitatem nostram, dum omnes & quisque sibi aberramus à recta via, subinfir: *Aspicite autem hic benignitatem Dei, nam quia omnes separatim erramus, plagas etiam separatim insigere posset unicuique suas, pro ut iniquitas cuiusque separata est, & quoties peccat, toties etiam novum accusatorem sibi acquirit in se ad castigandum in currentem. Deus tamen ejus rationem sic non habet, quippe omnes nos velut unum virum, & omnium nostrum iniquitates velut unam simul complectitur, eamque incurrere facit in justum illum. Et hoc est quod dicitur: Facit, ut incurrat. Pergit Propheta. Affligitur & coangustatur, & non aperuit os suum, sicut pecus, quod ad maturationem ducitur, & ovia coram tonsore suo obmutescit, neque aperit os suum v. 8. Et terra viventium excinditur, propter defectionem populi mei ipsi plaga &c. Etiam quia peccatum non fecit, & non est dolus in ore ejus. Et Domino placuit eum contere & plagis afficere, quia ubi piaculum posuit animam, (pro expiandis peccatis) videbit semen, dies prolongabit, & beneplacitum Domini per ipsum prosperabitur. (implebitur per ipsum in nostram salutem) &c. Cognitione sui justificabit servus meus multos, & iniquitates ipsorum tulit &c. Peccatoribus annumeratus est, & ipse peccata multorum tulit, & pro peccatoribus oravit. Huc pertinet Hof. XIII. 14. *A manu, i. e. potestate inferni redimam eos, & à morte salvabo eos (דלןך ut Goel, consanguineus, vindex) Ero pestis tua o Mors, ero interitus tuus, inferne. Daniel. IX. 24. ubi de adventu Messiae sermo est, pomittitur Abolitio transgressionis, & peccatorum obsequatio, & expiatio iniquitatis, & Justitia aeterna restitutio. Imprimis hic prot-evangelium de contritione capitis serpentini (i. e. diabolicae potestatis, quam habebat diabolus per peccata nostra in nos) & ad-morsione calcanei vide Genes. III. 15. Zachariam item cap. IX. II. de emissionem vindictorum per sanguinem foederis. Adde de exanitione Messiae Zacha. IX. 9. Hof. I. v. 7. Zach. XII. 10. Psalm. XXII. Deque Regno Messiae Spirituali Zach. IX. v. 10. Jes. XI. 4. Quae omnia dicti Salvatoris nostri veritatem probant. Possent alia afferri de divinitate Filii Dei Messiae ex V. T. quod-que ipse sit Veritas & Vita ipsa, sitque etiam vitae & veritatis nobis causa; cum autem quos confutemus ipsis dicti verbis habeamus plu-**

plures, annotabimus tantum loca palmaria de Messia Homine
Deo in V. T. ostenso. Psalm. CX. Zach. XIII. 7. Exod. XXIII. Ma-
lach. III. init. Genes. III. 15. (confer. Genes. IV. 1.) II. Sam. VII.
12. (confer I. Paral. XVII. 11. Psalm. LXXXIX.) Es. VI. IX.

II. Judæos æmulantur Sociniani. Quamvis enim Messiam ^{Contra}
venisse una nobiscum confiteantur, viam tamen ipsum morte sua ^{Socini-}
nobis initialle, & sanguinem in ara crucis pro nobis obtulisse, at- ^{anos es}
que ita satisfacisse, negant atque pernegant. In multis itaque idem ^{b. 1.}
cum Judæis sentientes Salvatorem Doctoris loco habent, Viam
que ipsum non alia ratione esse dicunt, quam quod viam Salutis no-
bis annuaverit. Citavimus hanc in rem superius commentato-
res ipsorum in h. l., quibus addi potest dissertatio Socini P. I. de
Christo Servatore c. II. Quod si urgentur claris dictis scripturæ,
quibus meritum mortis ejus monstratur, *in morte ajunt exemplum
illum reliquisse, & Viam resurrectione sua patefecisse ad cælos, at-
que sicutantur viam esse, quia præcessit.* Vide Socinum P. I. de C.
5. c. IV. V. Sic & contemptum de Christo loquuntur, quemadmo-
dum Judæi de Messia. Ita Socinus prælect. Theolog. c. XIII. De
Christi Persona privatim videndum est, atque ostendendum, ipsum
nihil singulare nec in se habuisse, nec fecisse, nec passum esse, ex qua
intelligi possit, eum satisfactionem istam vel peregrisse, vel peragere
ulla ratione potuisse. Horrenda ejusdem verba hæc quoque sunt
P. III. de C. S. c. VI. *Etiamsi non semel, sed sæpe in sacris monumentis
scriptum extaret, Christum pro peccatis nostris divina Justitiæ satis-
fecisse, non ideo tamen rem ita prorsus se habere crederem.* Catech.
Racov. c. IIX. mort. Ch. q. 12. *Christum morte sua nobis salutem meru-
isse, & pro peccatis nostris plenarie satisfacisse, sententia fallax est,
erronea & admodum perniciofa.* Si objicias scripturæ loca, quibus
Christus victima dicitur factus pro peccatis nostris; Respondent:
Oblationem in cælo factam per ingressum in cælos, atque expiati-
onem ita partem regii officii faciunt, neque dissententur. Quare si
de expiatione peccatorum nostrorum illis sermonem esse videas,
cave de morte in cruce intelligas. Sic enim Slichtingius ad Hebr.
IX. f. 135. ad verba illa; *Æternam redemptionem Christus invenit.
Invenit, quatenus omnium hominum in se credentium, qui & olim
vixerant, & nunc vivunt, & ad mundi usque finem videtur sunt, o-*
mnia

omnia peccata, non præterita tantum sed & futura penitus expiavit, sicut ista expiatio adquevis & tempora & peccata pertinet, dummodo quis ad Christum quoque vere pertineat. Mox autem subinficit: verbum autem *εὐαγγελίους* vel *εὐαγγέλιος* non notat actionem, que ingressum Christi in Sancta antecesserit (i. e. ascensionem ad Cælos) quasi prius Christus redemptionem invenerit. (i. e. morte crucis) Si porro quæras, quamnam ergo oblatio Christi in cælis? Respondent; Slichtingius, ad c. IX. v. 14. *Oblatione Christi, ut & a libi iam diximus, & infra dicemus, ipse de salute nostra singularis atque unica in cælis cura continetur &c.* Quæ ergo morte Christi Deo Patri reconciliati sumus? Ita respondent Catecheta Racovienses c. VII. de Morte Christi, quæst. 31. *Nusquam Scriptura asserit, Deum nobis à Christo reconciliatum, verum id tantum, quod nos per Christum aut mortem ejus simus reconciliati, dum Christus nobis viam ostendit, quomodo nos ad Deum converti atque ad eum modum ei reconciliari oporteat.* Idem de Christo Mohammedani quoque confiteantur. An ergo per Christum perque ejus meritum pervenitur ad Patrem? Minime; sed per Obœdientiam pervenitur; Justificationem namque in hominis viribus & effectu ponunt. Ita Slichtingius ad Hebr. c. IX. pag. 157. *Purgatio Conscientiæ nostræ Christi sanguine paria ita intelligenda est, ut effectu ipso à nostro vicissim pendeat officio, i. e. eam effectu ipso tum incipere, cum & à nobis initium sit fidei & obœdientiæ &c.* Nisi enim ex nostro vicissim penderet officio ipse expiationis effectus & complementum, neque ex nostra expiatione continuo manaret nostrum officium sive divino servitio addita voluntas. Ergo ad voluntatem nostram omnia tandem referuntur, concludit enim, *omnia bona opera pro victimis quibusdam & oblationibus Deo gratis censerit.* At quam minime hæc cum effato Salvatoris nostri, cumque tot Scripturæ sacræ dictis concordant! Christus hic se abire ad Patrem nostri causa dicit: *Abiit autem i. e. mortuus est, atque hinc se Viam vocat.* Ita abiit Agnus ille apopompæus, & peccata nostra portavit, *agnus ille tollens, peccata mundi Joh. I. 29. confer El. LIII. (1)* Morte itaque sua est quoque Salvator, atque illa ipsa mors meritoria causa salutis, quippe nos reconciliavit in corpore carnis suæ per mortem Col. I. 22. *Via factus est nobis ingrediendo in Sanctam Sanctorum suo ipsius sanguine,*

ne, ut nobis acquireret redemptionem eternam; atque hinc proprie sacerdos. Vid. Hebr. c. IX. X. (2) Nostri cauta ille abiit, nobis ut pararet eternam mansionem, mortem non suo sed nostro bono perpeffus, ipse enim erat innocens Ef. LIII. 9. I. Petr. II. 22. ita loco nostri mortem totque cruciatus perpeffus est: Id vocabulum ἀντι locis infra citatis innuit; *Unus mortuus est pro omnibus* 2. Corinth. V. 15. *Justus pro iniustis* 1. Petr. III. 18. 11. 21 Rom. V. 25. *propter nos* Psalm. LXIX. 60. 2. Corinth. V. 21. *peccatum factus, ut nos essemus iustitia*, ita morte & passione sua pro nobis satisfecit. Via (3) ut λυτρώτης nobis est, λύτρωσις enim illud morte persoluit, Matth. XX, 28. Marc. X, 45. ubi Christus dicitur *animam dedisse* λύτρωσις ἀντι πολλῶν 1. Timoth. II, 6. *seipsum ἀντιλύτρωσις pro omnibus*. Ad Ephes. I, 7. *nos in Christo habere ἀπολύτρωσιν per sanguinem ipsius, remissionem scilicet peccatorum, secundum divitem gratiam ejus* Confer ad Rom. III, 24. Ebr. IX, 12. *Esaia LIII.* Ergo meritum ipsum patet, quia in morte lytrum persolutum est, atque sic satisfactum. Et quis dubitet abisse, ut mereretur nobis? cum (4) illo ipso lytro persoluto nos sibi emerit, atque sic vere redemerit à peccatis, morte & potestate Diaboli. Vide hic ad Gal. III, 13. 1. Petr. I. 18. Apoc. V. 9. 1. Corinth. VI, 20. VII, 23. Gal. IV, 5. 2. Petr. II, 1. Apoc. XIV, 3. (5) Via hoc pacto hic redemptor nobis est, ut ἰλασμός τε καὶ ἁμαρτιῶν 1. Joh. II, 2. & ἰλασθῆναι ἐν αἵματι Rom. III, 25. vide & Hebr. II, 17. *Sicque reconciliavit nos Patri suo caelesti & inimicos reddidit acceptos* Rom. V. 10. Confer Coloss. I, 20. 2. Corinth. V, 19. atque sic meritoria salutis causa nobis abitus ejus fuit, nobis autem id incumbit, si salvi esse velimus, ut fide meritum illud apprehendamus. Fides ergo ex parte nostri requiritur ut organon, quo apprehendamus. Iustificat autem Deus & salvat nos, dum imputat nobis Christi meritum, ita fit Christus *nostra iustitia*, Jerem. XXIII. 6. I. Corinth. I, 30. II. Corinth. V, 21. Absit autem, ut dicamus, nostra opera & obœdientiam medium illud esse, quo ad Patrem perveniamus, *iustificamur enim non obœdientia nostra, sed aliena nempe Christi.* Rom. V, 18. *iustificamur ex gratia per fidem, non ex operibus*, Eph. II, 8. Rom. XI, 6. *Fide absque operibus* Rom. III, 28. *Fide, non operi-*

operibus Gal. II, 16. Non ex operibus justis qua ipsi fecerimus sed secundum gratiam ad Tit. III, 5.

III. Post Socinianos hic confutandi veniunt Naturalistæ. Er-

Contrator hic antiquus & cum ipsa impietate ortus est, extinctus fere salu-
Natu- tari Evangelii doctrina post Christi ascensionem in omnes terras
rati- diffusa, nunc autem pro dolor! extrema hac senecta mundi re-
vici- vifcens iterum salvificæque veritati minitans. Naturalistarum
denominatio ex ipsa Scriptura peti potest, ubi Apóstolus I.
hoec loco
dispu-
natur, Corinth. II, 14. *Ψυχὸν ἀνθρώπων* describit, quod scilicet ea non
percipiat, quæ Spiritus Dei sunt, ita ut ea pro absurdis habeat, ne-
que percipere queat. Interpretes hic sermonem ajunt esse de homi-
nibus rationis usu præditis, quique res humanas alias optimæ di-
judicare valeant; vocanturque alii hi ipsi & similes horum *χοϊκοί*,

De Na- *Σαρκικοί*, item *κοσμικοί*, Terreni, Carnales, Mundani. Est
turalis autem Naturalismus, si recte rem putare velimus, triplex, Atheisti-
mo A- cus scilicet, Gentilis, & Hæreticus. Naturalismus Atheisticus
gheisti- Deum creatorem negat, inficiaturque substantiam, quæ sit supra
c. 8. naturam mundi. Huic opinioni addicti Naturam eorum, quæ
sunt, vivunt, & moventur, pro Deo habent, Deum autem ipsum
in quo sumus, vivimus & movemur, non agnoscunt; unde & æter-
nitas mundi inter prima illorum dogmata est. Subtilis hic Athe-
ismus inter Arabes, quo tempore rerum potiebantur, & Philoso-
phiae studium apud illos quam maxime florebat, in schola Loquen-
tium ut vocantur, i. e. Dialecticorum, tam altas radices egerat, ut
ad hunc usque diem inter Turcas Muserini qui vocantur, illi ma-
neant addicti, quorum secta ex Cadis (i. e. legis peritis) literatis-
que viris maximam partem constat, ut retulit nuper nobis Ricau-
tius diligentissimus scriptor. Hæc eadem Atheismi pestis affla-
verat quondam Italiae scholas, ut dissipari vix amplius posset, &
habemus ejusce rei testes libros non paucos, titulo quamvis ad-
verso, impietatem docentes. Vaninus ejusdem Naturalismi magi-
ster fuit illo ipso libro de æterna providentia, quem laudarunt in
Gallia incauti censores, combustus tandem, cum dialógis men-
tem suam denudavisset. Contra hunc Naturalismum ex textu hoc
nostro disputare non possumus, id circo alia occasione, si volet De-

us

us plura afferemus. Post Naturalismum Atheisticum alter
ille confendus est, quem Gentilem cognominavimus; possit e-^{De Na-}
tiam Philosophicus dici; Huic addicti Deum unum esse conce-^{tura-}
dunt, idque tantum probant, quod ex lumine Naturæ constat^{lismo}
de honestate sectanda, fugiendaque morum turpitudine; Ali-^{Genti-}
revelatam doctrinam de Messia & Salvatore mundi, per quem
ad Deum Patrem nostrum in caelis veniamus, susque deque ha-
bent, neque desiderant gratiæ lumine perfundi. Istiusmodi Na-
turalistæ Gentilium Philosophi fuerunt, qui unum Deum agno-
scentes, secundum jus naturæ vivendum esse docuerunt. Tales &
hodie pro dolor inter Christianos aliqui sunt, perpetuo illud in
ore habentes: *secundum Naturam vivere est optime vivere.* Hunc
Naturalismum libro de Religionē Gentilium, & altero de Cherbu-
ry, amplissimis in Anglia muneribus functus. Is religionem hanc
suam Naturalem, quam revelatæ fidei longe præfert, revocat ad
v. capp. Primum est. *Esse Supremum aliquod Numen.* II. *Sup-
premius istud Numen coli debere.* III. *Virtutem cum pietate con-
junctam, (quæ sit proba facultatum conformitas) præcipuam par-
tem cultus divini esse.* IV. *Vitia & scelera quæcumq; expiari debere
ex penitentia.* V. *Esse præmium & pœnam post hanc vitam.* Eun-
dem fovit & docuit Naturalismum Thomas Campanella libro
quem prius Atheismum triumphantem, post autem triumphan-
tem inscripsit, quo se Atheismi hostem quidem simulat, at vin-
dicem Naturalismi non obscure præstat. Et videri quidem ille pri-
ma fronte possit Naturalismum hæreticum propugnasse; cum
autem in revelata doctrina multum desideret, atque idololatri-
am excuset, unamque Religionem Naturalem esse peroret p. 151,
158, 217, merito illi in gentilium classe una cum discipulo suo
Herberto locum facimus. Expressa namque hæc Campanellæ
asserta sunt: *Naturalis est homini inclinatio in justitia & in reli-
gione vivere, ut omnis schola & natio proficitur. Dissident circa
supernaturales & positivas leges & ritus in religione (p. 98.) Mun-
dus habet unam naturalem legem &c. Leges naturales sunt speci-
ficationes primæ legis naturalis. Earum ergo varietas non consti-
tuit gentes irracionales, neq; alienas à Christo in quacumq; natione*

(169) *Christus ante incarnationem salvavit omnes homines Iuveni natura non rebelles p. 122. 144. 151. Gentes absq; Christo viventes Christiane tamen sunt.* Cum Campanella alterum quoq; eius discipulum merito hic atro carbone notamus. Is est Franciscus Puccius Filidinus, qui libro de Efficacia mortis Christi aperte quoque Naturalismum defendere molitus est, asseruitque *Christianam fidem ad aeternam salutem non esse necessariam; sufficere ad aeternam salutem fidem naturalem, quae ante rationis abusum omnibus & singulis inest. Eam esse justificam & salvificam. Baptismum ad Salutem non esse necessarium, nec ullum aliud Sacramentum; atque veram ita Salutem extra Ecclesiam quoque reperiri.* Hac ipsissima Puccii verba sunt, ex diversis paginis libri ejus in unum congesta. Romae tandem hic in rogo perit, ut Micraelius refert Hist. Eccl. p. 678. Liber autem ejus ab Osiandro Theol. Tubing, & à Serario Jesuita refutatus est. Sed & referendi ad hanc Naturalistarum classem Novi Prophetæ, quorum scripta B. Hunnius confutavit libro Germanico, cui titulus est *Aussführlicher Bericht von den neuen Propheten (die sich erleuchtete Gottesgelehrte und Theosophos nennen) Religion/ Lehr und Glauben.* Docent hi posse absq; cognitione Christi *Judeos, Turcas & Gentiles optime salvari.* (Vide verba eorum refutata apud Hunnium l. f. c. p. 213.) statuuntq; *unam esse universalem Religionem communem omnibus populis v. pag. 258.* Tales etiam Gnosimachi veteres fuerunt, de quibus ita Nicetas Theol. Orthod. Fidei l. iv. c. 39. *Gnosimachi turvis Christianismi cognitioni & scientiæ resistunt, illosq; frustra laborare asserunt, qui sacris in scripturis scientiam ullam aut cognitionem investigant, cum præsertim à Christianis Deus propter bona opera nihil requirat, ut sit satius, si quis simplicius ambulet, nec curiosus quicquam perscrutetur.* Sed & nostra ætas tulit tale monstrum, hominem aut ex Judæo gentilem, aut Socinianum, qui Naturalismum hunc convulsa sacrarum literarum auctoritate stabilire annisus est. Auctorem noto tractatus illius Theologico-Politici qui anno 71. in Belgio prodit. Constituit hic Naturalista in S. Scripturam valde injurius VII. Capita naturalis religionis suæ, dum ita cap. xiv. p. 163. *Non jam verebor fidei universalis dogmata sive universæ Scripturæ inteni fundamentalia enumerare, (ut ex iis quæ in his*

Aug.

*duobus capitibus ostendimus, evidentissime sequitur) omnia huc ten-
 dere debent, nempe dari. Ens supremum, quod iustitiam & chari-
 tatem amat, cuique omnes, ut salvi sint, obedire tenentur, eumque
 cultu iustitia & charitate erga proximum adorare, atque hinc fa-
 cile omnia determinantur, quæ adeo nulla præter hæc sunt. Vi-
 delicet I. Deum, h. e. Ens supremum, summe iustum, & misericor-
 dem, sive vera vita exemplar existere; qui enim nescit vel non tra-
 dit, ipsum existere, ei obedire nequit, neque eum iudicem noscere
 II. Eum esse unicum: Hoc enim etiam ad supremam devotionem, ad-
 mirationem, & amorem erga Deum absolute requiri nemo dubitare
 potest. Devotio namque admiratio, & amor, ex sola excellentia
 unius supra reliquos orientur. III. Eum ubique esse presentem, vel
 omnia ipsi patere: si res ipsum latere crederentur, vel ipsum omnia
 videre ignoraretur, de aequitate eius iustitiæ, quæ omnia dirigit du-
 bitaretur, vel ipsa ignoraretur. IV. Ipsum in omnia supremum
 habere jus & dominium, nec aliquid jure coactum, sed ex absolute
 beneplacito & singulari gratia facere: omnes enim ipsi absolu-
 te obedire tenentur, ipse autem nemini. V. Cultum Dei, ejusque
 obedientiam in sola iustitia & charitate, sive amore erga proximum
 consistere. VI. Omnes qui hac vivendi ratione Deo obediunt, salvos
 tantum esse, reliquos autem qui sub imperio voluptatum vivunt, per-
 ditos: Si homines hoc firmiter non crederent, nihil causæ esset, cur
 Deo potius quam voluptatibus obtemperare mallet. VII. Denique
 Deum penitentibus peccata condonare. Naturalismi hujus species
 plures & differentias recenserem, si & dicto nostro se expugnari
 hi Naturalistæ paterentur, quare & hæc alibi bono cum Deo
 persequar uberior. Id tantum monere visum fuit, Naturalismum
 hunc gentilem ex Naturalismi Atheistici seminibus prognasci,
 seu liquet hoc ex disputationibus Naturalistarum horum de In-
 tellectu agente deq; statu animæ post mortem; esse præterea eun-
 dem hunc Philosophicum Naturalismum Parentem ejus, quem
 hæreticum vocamus, atq; modo descriptum damus. Est autem (III) *De Na-*
 Naturalismus hæreticus (qui maxime verbis hisce Salvatoris con-
 furatur) non unius speciei: Sunt enim, qui statuunt, lumine *Na-*
 turæ simpliciter hominem salvari posse, si ductum e jus sequatur *lismo*
 alii sub conditione id asserunt, si revelata doctrina ad illos non *hæretic-*
 potue-*

2

2

potuerit pertingere, distinguunt etiam Veteris & Novi Testamenti tempora, & sub Veteri quidem omnes secundum Naturam viuentes æternæ salutis hæredes proclamant; aliter post autem naturam Christi rem sese habere. Omnium horum, etsi variis opinionibus & rationibus ipsi dissentiant inter se, opinio atque sententia est, salutem quoque contingere alicui posse absque prædicatione verbi & fide in Christum; Id quod disertis verbis hic Salvator negat. *Textam nunc paucis Catalogum Naturalistarum horum, ut ex sociis noscantur, si qui hodie hunc Naturalismum clanculum fovent. Philaster C. LXI. Hæreticos, ait, nonnullos profiteri, Deum tria tempora distinxisse Paganismi, Judaismi & Christianismi; unde sequatur fide qua Christiani hodie salvi fiunt, non opus fuisse ante Christum natum, contraque hos ille ex Scriptura orthodoxe factis disputat. Fide, ait, priores etiam sumi Christiani, quia ab Adam usque ad Moysen tribus annorum millibus, & septingentis omnes iusti Deum ut Deum, Dominum ut Dominum, (NB. hic mendum in Codd. vulgatis Deum & Deum, Dominum & Dominum, cum pro & legendum sit ut) colentes etiam Spiritum Sanctum veram nuntiabant Trinitatem, ita ut ipsam Trinitatem possis cognoscere ab illis beatis prioribus & antiquis nobis etiam postea fuisse manifestatam à Domino. Vide longam ulterius disputationem, quamvis mendis suis non careat. Contra eandem hæresin C. LXIII. porro disputat. Ubi inter alia. Hæc quippe divina sententia quomodo temporalis est, ut quidam estimant, & non ab origine mundi hæc ante sententia Christiana cunctis hominibus nunciata, que in mandato & lege manifestata & prædicata ostenditur? Si autem in medio temporis sub Mose per umbram minus dictum sit aliquid, non utique dantis erat invidia Domini, quantum non capientis populi cælestis mysterium incapax & debilis hominum, & non valentis uminculabatur infirmitas &c. Id hæres. LXXIV. Continuat invecivã in eosdem & Apostoli dictum pro vera sententia allegat. Quorquor sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, condemnatque verbis scripturæ omnes Philosophos gentiles, qui in Christum non crediderunt, quoniam nec Deum Patrem agnoverunt, nec eum rite coluerunt, & magistri impietatis populo fuerunt. Neque eadem desinit inculcate C. LXXXIV ut & LXXXVIII. Hæresin hanc ean-*

eandem majori mox nisu propugnare dehinc cepit Pelagius, qui & ipse tria tempora distinxit, asseruitque (ut patet ex epistola I. ad Demetr. l. 3. op. Hieron. ed. Eracl.) *lege natura salvatos fuisse ante Moſen qui juſti dicuntur.* Et, ſi Pelagiani quoque eſt Praefatio Commentarii in Epistolam Pauli ad Romanos, quae Hieronymo adſcribitur (t. 9. op. p. 265.) diſtinxit inter *legem natura, legem litera, & legem Spiritus S.* Verba ex Ep. ad Demetr. probe ſunt notanda, quia iſdem utitur & pugnat Episcopius. Auguſtinus l. 1. contra duas ep. Pelagii, hanc ſententiam de tribus diſtinctis temporibus refutat ex Scriptura Sacra, unde liquet, eandem Pelagii hæreſin fuiſſe, quam ſupra ex Philaſtro quoque notavimus. De viribus liberi arbitrii quid docuerit Pelagius, conſtat alias, ut non opus ſit illa hic repetere. Id tantummodo hic notabimus, ex ſententia Pelagiana de viribus liberi arbitrii id ſequi, neminem poſſe damnari, qui viribus liberi arbitrii recte utatur. Poſſe autem omnes viribus liberi arbitrii recte uti, non negat, ſed aſſeruit Pelagius, unde hanc ei ſententiam impingit Proſper. Carm. de Ingratis c. 1.

Poſſe autem inſontes omnes virtutis in arce.

Vitam agere, & menti ingenitum ſervare decorem,

Arbitrio quoniam ſubſiſtat recta volentis

Naturalis honos.

Sic & epistola ſynodica Concilii Carthaginenſis ad Innoent. Pap. apud Auguſtinum. *Iſti aſſerunt in eo Dei gratiam deputandam, quod talem hominis inſtituit creavitque naturam, quae per propriam voluntatem legem Dei poſſit implere, ſive naturaliter in corde conſcriptam, ſive in literis datam.* Ex Pelagii itaque lacunis omnis fere Naturaliſmus hæreticus derivatus eſt. Seculo VI. Mohammedes idem docuit, & prætor quam quod ſe Prophetam Chriſto ſuperiorem mentitus eſt, Gentiliſmum Philoſophicum & Naturaliſmum inſtauravit, unumquemque diſtans in religione ſua ſalvari poſſe modo Naturæ convenienter vivat. Judæi quoque cum ritus ceremoniales ac forenſes ſuos exercere amplius haud poſſent, Naturaliſmum hunc certatim amplexi ſunt. Reperenda hic quæ initio capitis diximus, quæque Seldenus habet, ubi de præceptis Noachidarum in genere agit initio libr. de jure Naturæ & Gentium ſecundum diſciplinam Hebræorum, & præſertim

Hornbekius contr. Judæos l. VI, c. 2. (p. 433.) Scholastici quatenus Pelagianismo affinia quidam eorum docuerunt, ab hoc Naturalismo absolvi non possunt. Inter illos Bannes in Th. 22. q. 11. a. 8. conc. 5. ante legem saluos pronunciat, qui Dei providentiam confessi. De Abulense, Durando, Capreolo, Lyrano, Brunone, Carthusiano, Arboreo, Paludano, vid. Jac. Laurent. in Paul. Dyneest. & Analecta Ececl. Montacut. Exerc. 1. Colonienfes Scholastici olim librum ediderunt de Salute Aristotelis, cujus verustum exemplar ipse in manibus habui atque exscripsi. Hic est liber ille, cujus Cornelius Agrippa mentionem facit II de Vanit. scient. C. LIV Alter ejusdem fere argumenti Oppenheimii prodiisse dicitur Hottingero Disp. VIII, & forsitan idem ille est, quem anonymo Pontificio adscribit Josua Stegmannus contra Photin. disp. 3. q. 3. At quid de Pontificiis nostri temporis dicam? qui Naturalistica impietatis & Pelagiani erroris non accusari tantum sed plane convinci possunt. Neque enim silenda hic impia illa Pontificiorum quorundam Doctorum sententia, qua statuunt, *Hominem posse fieri saluum, etiamsi ne unicum quidem fidei articulum sciat, & divina fide credat, siquidem ex ignorantia invincibile defectus ille fidei oriatur: Deum non omni tempore ac omnibus præceptum de fide proponi voluisse. Ita saluos fieri Juvenes, quippe qui non teneantur sub primum statim rationis usum se ad Deum convertere, cum isto tempore terrena adhuc & communia non supernaturalia cogitent, neq; etiam supernaturalia tam cito illi proponantur. Idem de senibus decrepitis judicandum: Possent autem & naturalis luminis usu homines salvari, Fidem non esse necessariam necessitate medii, sed præcepti tantum, i. e. tunc cum præcipitur. Possent aliquos fide humana salvari, etiamsi falsa credant, modo credant generaliter, quod Ecclesia credit, etsi revelatum à Deo hoc vel illud esse, non credant. Meritoriam etiam fidem consistere posse cum crassis erroribus contra Christi divinitatem, resurrectionem carnis &c. Meritoriam fidem esse, si quis falsa bono animo credat. e. g. Si Vetula credat Deum esse &c. horreo repetere blasphemiam (v. Calixt. Disp. Contr. Mog. Num. 122.) Testimonia & loca auctorum annotat Joh. Henricus Ursinus in Historico-Theologica Dissertatione de Differentia Religionum nostri temporis, p. V, c. L. q. 2. §. 103. 104. 105. & fu-*

& fufius hæc deducit. De Latomo alias Voffius videri potest Hi-
stor. Pelag. p. 383. De Cafalio aliisque Montacutus l. f. c. De
Gregorio Valentiano Hottingerus l. f. c. De Patribus Tridentinis
Hutterus. L. Th. p. 434. Ludovicus Vives errorem suum fat aper-
te quoque prodidit in notis ad L. XVIII. Aug. de C. D. c. 47. Ubi
& Coquæus ad operam Angelorū in Gentiliū conversione confugit.
Galeotus Martius item omnibus gentibus integre, pacate & pariter
velut ex natura lege iuste viventibus æternos celestis vite fructus, pa-
ratos esse libro aliquo probare voluit, ut ex Jovio Hottingerus *diff.*
VIII. ennead. p. 173. refert. Ex novissimis Jesuitis Maldonatus ju-
dæos lege naturæ salvari potuisse in c. XXII. *Matth.* & alibi docu-
it, quem Melchior Cornæus scripto defendit. Trigautius quoque
init. lib. *de expeditione Christian. in Sinas* Sinicos Philosophos &
gentiles omnes rectæ rationi congruenter viventes salvos pronun-
ciavit. Post illum etiam Martinus in *hiflor. Sinic. p. 48.* *Credi-*
mus quam plurimos olim in primæva natura lege salutem post mor-
tem consecutos. Talia enim tantæque sunt, quæ de illorum virtuti-
bus ac pietate sunt ab antiquis Scriptoribus prodita memoria, ut hoc
per quam credibile efficiant. Inter Reformatos Zwinglius *presat.*
in exposit. Fid. ad Francisc. I. gentiles in cælo collocat, interque a-
lios & Herculem; quod cum legisset Vitus Winshemius, cachin-
num sustulit, seque cœlum Zwinglianum horrere dixit, cum me-
tuendum ibi sit à clava Herculis. Idem p. 1. *oper. f. 320.* *Non est*
universale, quod qui fidem non habet, damnetur. Zwinglium ex-
cusaturi Rodolphus Gualtherus & Jac. Capellus in *Vind. Casaub.*
aliique in confinia erroris concessere, atque Arminianis tela præ-
buere. Præter Zwinglium etiam Lavaterum, Hardenbergium,
Tossanum, Tammerum & Bullingerum Rosweidus accusavit pro
Baronio scribens contra *Causabonum.* Nec silentio hic præter-
mittendus Cæl. Sec. Curio, qui non longe post initia Reformatio-
nis libros duos *de amplitudine regni Dei* in lucem proferens, extra-
ordinariam aliquam gratiam fanaticorum more sciscere ac probare
conatus est. Adscribere cætui Naturalistarum possimus etiam
Zwingerum, quamvis non omnino cum illis faciat, dum ex lumine
intellectus S. S. Trinitatem à Philosophis quibusdam Gentilibus
cognitam & cultam statuit, *Theat. Vit. Hum. Vol. v. l. 4. 311.* Cui
& Rin-

& Steuchum Eugubinum nonnulli addunt, qui tamen cognitionem ex traditione admittit. Novissime Moses Amyraldus salutem æternam sine Christi cognitione possibilem docuit, ejusque nomine à suis, Molinzo, Marefio &c. in crimen vocatus inque Gallia Synodis damnatus est. Amyraldum defendit Stephanus Curcellæus, qui *Quæst. Diss. III.* contemptoribus Evangelii tantum salutem negavit, illos autem omnes, quibus non prædicatum Evangelium, excusatum ivit. Curcellæum nostris Johannes Musæus, magni nominis Theologus, singulari Disputat. confutavit. Sic quidem Naturalismum non omnes probant, qui reformati audire volunt. Arminiani autem cum Pelagianis & Socinianis aperte hic faciunt, & Naturalismum uno ore omnes confitentur. De Socinianis & Anabaptistis res dubio vacat, cum illi justificationis doctrinam novam, quæque in V. T. non obtinuerit, aperte profiteantur, hi autem excusent omnes secundum rectam rationem viventes, sint licet à regno gratiæ extorres. De Arminio & sequacibus videndum pluribus est, an & hi cum toto suo cœtu in Naturalistarum numerum referendi? Et mihi quidem ita videtur. Etsi enim Arminius *disp. XXXII. 85.* neminem absque salutari cognitione Christi salvari affirmat, in *examine tamen Prædestinat. Perkinsian.* singularem quandam gratiam statuere videtur, quam verisimile sit conferri illis, qui recte utuntur lumine naturali cum Deus ultra promissum & debitum dare aliquid possit. Quicquid autem sit de Arminio; Remonstrantes in *Apologia c. XVII. ad S. 1.* Gratiam, statunt, communem & generalem omnibus per Evangelium etiam non vocatis à Deo collatam esse & conferri, per quam idonei facti fuerint, & fiant, ut Deo vocanti in statu suo pareant. Eos autem qui beneficio gratiæ illius legi naturæ obsequuntur, Deo gratos esse, & vel salutem æternam per extræordinariam gratiam donari, vel beneficia majoribus gradatim à Deo affici, ut ad salutem æternam pervenire possint. Accipiunt gratiam communem Pelagiano usu, quæ scilicet in statu naturæ omnibus hominibus communis sit, neque conjuncta semper cum prædicatione verbi ac illuminatione cordium. Placet hic annectere, quæ Rysseus in *Synopsi impure Theologiæ Remonstrantiæ* ad probandam Pelagianismum Arminianorum ipsis illorum verbis hic contextit. *Religio naturalis est, quod amare Deum, e*

um

um timere, credere in eum, sperare in eo, eique obsequi possimus;
Episcopus instit. pag. 17. b. Gentilium virtutes, si non perfectis-
sime sint, ex operum tamen VERE bonorum censu relegari non pos-
sunt. Poelenburg contra Spanhein. pag. 333. Apol. Rem. cap. VI.
f. 74. Unde nec dubitandum, quin omni ferme ævo nonnulli extite-
rint, qui rationis recte ductum secuti, jussu moderateque vixerint;
adeo quidem, ut gratia Dei suffulti salutem adepturi sint. Poelen-
burg contr. Spanh. p. 302. Neminem itaque posse absque fide in
Christum sectari sanctitatem, ad quam recta ratio ducit, est adver-
sus solem loqui. Curcellæus con. Mares. p. 388. cum Religio natu-
ralis in mundo locum habuerit bis mille annis, sive potius annis 1657
ad usque tempus diluvii & aliquandiu post diluvium, Episcopus in-
stit. p. 23. Sic Abel fide sola nullo precepto divino adductus, i. e. ra-
tionis recte solius instinctu, Deum judicavit colendum esse rebus, quas
haberet in peculio suo optimis. Hebr. XI. 4 & placuit Deo, justusque
judicatus fuit (Episcopus instit. p. 18.) Fides ita commendatur eo-
rum, qui firmiter crediderunt Deum cultu sui remuneratorem futurum
etiam post mortem, nulla ad id credendum divina revelatione aut
promissione adducti, sed sola ratione recta. Episcopus p. 6. Sed &
Caspars Barlæi Arminiani sententia hac de re versibus prolata an-
necti hic meretur, quando ille Menassi Ben Israel judæo ita accla-
mat, Miscell. 1, 2. p. 446.

*Pietas fidei disparis ista places.
Cunctorum est coluisse Deum. Non unius ævi,
Non populi unius credimus, esse pium.
Si sapimus diversa, Deo vivamus amici,
Doctaque mens precio constet ubique suo.
Hæc fidei vox summa mea est. Hæc crede Manasse;
Sic ego Christiades, sic eris Abramides.*

Atque hæc quidem Naturalismi semina atque incrementa fuerunt,
quæ prolixius exponere visum fuit, ut socii erroris deprehendantur;
statuimus autem, non omnes æque hujus erroris reos esse, quia &
timide multi nec non sine conditione asserunt, extra Ecclesiam
quandoque salutem contingere. Opponimus omnibus hisce Chri-
sti Salvatoris nostri dictum: Nemo potest pervenire ad Patrem

F

nisi

nisi per me. Qui itaque nesciunt Christum ivisse ad Patrem per mortem, ut æternam nobis in cœlis mansionem pararet, nec in eum credere possunt; qui autem non credunt in Christum, illi sunt absque Christo, qui sunt absq; Christo, illi quoque ad Patrem per venire non possunt. Qui enim absque Christo est, non est in VIA, qui ergo pervenire possit ad Patrem? Qui absque Christo est, VERITATIS destituitur, vane itaque & frustra currit. Qui absque Christo est, caret VITA, atque sic morte peccatorum sepultus manet. De Gentilibus Paulus ait, quod sint *abalienati à civitate Israelis, extranei à promissionibus Testamentorum, Spem non habentes, & absq; Deo in mundo*, Ephes. II. 12. Ita qui Christum non habent, nec jure civitatis cœlestis gaudent, nec sperare possunt æterna æternæ vitæ gaudia, & licet Deum esse fateantur & quodammodo eum colant, sunt tamen absque Deo in mundo. An ergo hi salvi esse possint? Si objicias tempora V. T. & revelationis defectum: Respondemus, Christi passionem & mortem omnino promissam atque revelatam fuisse. Considera pro te evangelium, Evæ spem, Abrahamo promissum semen, ejusque fidem, dum vidit diem Salvatoris Joh. VIII. Pèpende item sacrificia, totque legis umbras, desideria multorum, spem omnium, ediciones Sacerdotum, totque prædictiones Prophetarum, fiduciam etiam morientium Gen. 49. & vel unicum illud tibi propone, quod Christus resurgens discipulos suos ex V. Testam. docuit de necessitate passionis & mortis suæ, Marc. IX. Luc. XXIV. Confer. Act. X, 43. nec dubitabis amplius de Veritate factæ revelationis. Objicis II. obsecram fuisse revelationem, quæque fidem non genuerit. Respondemus; Eadem fides quoad substantiam sive naturam in Veteri atque in Novo Testamento fuit. Ita Petrus ait Act. XV, 11. *Ὁμοίως ἡμεῖς ὡς καὶ ἰσὺς ἡμεῖς σωθῆναι, quemadmodum Patres V. Test. Et Apostolus Paulus, Prophetarum & Apostolorum eundem lapidem angularem esse nempe Christum Eph. II. 20. Fidem in Jesum Christum semper fuisse Ebr. XIII. 8. 1. Cor. X. 3. Obj. III. Durum esse negare tot hominibus salutem, illosque æternis flammis addicere. Respondemus, Di iudicia à nobis non esse examinanda. Sic autem Judex ipse ait: *Nemo potest venire ad Patrem nisi per me, Ego enim Via, Veritas & Vita. Et Qui non credit Filio, non videt**

videbit vitam, in Dei manet super illum, Job. III. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum celorum. Joh. III. 5. Qui non crediderit & baptisatus fuerit, condemnabitur. Marc. XVI. 16. **Obiectis (IV)** Unum tamen Deum coluisse, qui naturæ lumine abusi non sunt. Respondemus. Qui Filium non honorat, neque Patrem honorat. Joh. V. 23. vid. & I. Joh. II. 23. & I. Joh. V. 11. 12. **Obj. (V.)** Extraordinaria gratia potuisse salvari. Respondemus. Modus illuminationis potest esse extraordinarius, gratia autem extraordinaria, quæ sit extra five præter ordinem salutis, quam in Christo ante secula nobis destinavit Pater, non datur. Non est in alio salus, nec aliud nomen sub cælo datum est hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Act. IV. 12. Hæc est Vita æterna, ut agnoscant Te solū verū Deum, & quem misisti Jesum Christum Joh. XVII. 3. Conf. I. Joh. V. 11. 12. **Obiectis (VI.)** Patres in eadem sententia fuisse, Justinum scilicet, Clementem Alexandrinum, Chrysostomum &c. Respondemus Patres Patribus opponi posse. Vide Epistolam ad Magnesianos, quæ Ignatio Martyri adscribitur, Naturalismo huic nervos incidentem. Plura alias ad emolliendam hanc Patrum sententiam afferre possemus, cum autem non omni errore Patres caruisse deprehendantur, repetimus hic Augustini dictum: *Qui error in sanctis nevi instar est, is in pravis Doctoribus tartarea fuligo.* Concludo tandem disputationem contra Naturalistas gravi illa Augustini exclamatione I. I. de Natura & Grat. *Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo bene vivere debeat, & ad bene vivendum sufficit sibi, ergo Christus gratis mortuus est, ergo evacuatum est scandalum crucis.* Cur non etiam ego hic exclamem! imo exclamabo, & istis intrepidabo dolore Christiano. *Evacuati estis à Christo, qui in natura justificamini, à gratia excidistis.* Ignorantes enim Dei justitiam, & vestram volentes constituere, justitiae Dei non estis subiecti, sicut enim finis legis, ita etiam naturæ humane vitio se Salvator Christus est ad justitiam omni credenti.

IV. Superest alia adhuc hæreticorum turba, quos ex his Christi verbis refutare in proclivi foret, nisi intra disputationis metas consistere nobis esset propositum. Per saturam quod dicitur

Contra tur, agemus de quibusdam, quos dicti hujus censura tangit. Sunc
Indiffe autem post Naturalistas hic confutandi Indifferentista, liceat ita
sent i- vocare, homines novi, si nomen spectes, at antiqua malitia. Est
stac ex autem Indifferentismus vel sacer, vel profanus. Illum possumus
textu. & theologicum vocare, hunc, moralem: de indifferentismo sacro
tantum nobis hic sermo erit. Hic religiones promiscue non tam
tolerat, quam probat, quasi viâ non unâ ad cœlum eatur. Hu-
jus indifferentismi auctor fuit fœdus ille hæreticus Appelles, de
quo ex Rhodone vetusto scriptore hæc refert Euseb. Histor.
Eccles. l. v. c. 12. *Appelles dicebat, omnino non esse inquirendam*
doctrinam, sed quemque, ut credidit, manere debere. Salvos e-
nim fore pronuntiabat eos, qui in crucifixum sperant, modo in operi-
bus bonis inveniuntur. Rhetorici, si Augustino credimus, lib.
de heres. c. LXX. cum Appelle omnes hæreticos recte ambulare & ve-
ni dicere affirmarunt. Lampetiani, ut Joh. Damascenus probat.
sic quoque statuerunt, cœnobitas, quod quique velit & prober vi-
vendi genus, id sequi posse; quamvis his verbis argui haud possint,
ut vult Danæus. Quæ monstra indifferentistarum opinionum
nostra tulerint secula, discere quis potest ex Mosis Amyrald libro
de Indifferentismo nostræ ætatis, quem cum viderem myriades ho-
rum hominum censere, ex horru & seculi labem non potui non de-
testari. Quid autem Salvator noster contra hujus quoque opinionis
fœdum portentum. *Ego sum Via, ego sum Veritas, ego Vita,* in-
quit, *nemo potest ad Patrem pervenire nisi per me.* Quid si unica est
ad cœlum Via, frustra sibi nonnulli persuadent, ad cœlos velut
ad amplam aliquam civitatem via ac porta non una patere ingres-
sum. Patres ex hoc loco hæreticis, qui viam, qui veritatem non
tenent, & vita æterna carituros demonstrarunt, vide Cyrillum tra-
ctatu 9. in Job. pag. 766. (Tom. IV. op.) Merentur autem hæc ad-
scribi verba Gregorii Nazianzeni Orat. IV. de filio pag. 127. edit. Le-
oncl. *Via quidem est filius ille unigenitus, erroris & aviorum ex-*
pers, ut qui ad bonum illum Patrem, ac mansiones superas nos defe-
rat. Nemo enim ait, ad Patrem venit, nisi per me. Qui in hac via
sine errore ambulant, eos Spiritus ille propheticus beatos predicat,
quum inquit: Beati inculpati in via. Tales sunt autem, quotquot sa-
nam de Christo, non erroneam sententiam amplectuntur Veritas,
est.

est, quod unum sit natura, non multa. Nam quod verum est, unum est: quum mendacium sit multiplex. Plura non addo, ubi verba clare docent, neminem, nisi qui viam rectam qui veritatem tenet, posse fieri participem aeternae salutis.

V. Restat ut Pontificiorum opiniones aliquot ad nor-^{Contra} mam dicti hujus examinemus, illasque ut à Christi effato dissen-^{Ponti-} taneas hic quoque exigamus ac rejiciamus. Docent inter alia Pon-^{ficioz} tificii, Christum mediatorem esse tantum secundum humanam na-^{ex h. 6.} turam: Conzenius Jesuita ubi in hunc locum commentatur, multa deblaterat adversus Orthodoxos, utiturque solo illo vocabulo, quo Christus se viam dicit, ad probandum dogma sectae suae. Nos telum retorquemus eo fortius, quia Christus & Viam sese & Veritatem & Vitam ipsam vocat, dum loquitur de mediatorio officio suo. Quare si vel maxime concesserimus, Christum se Viam dixisse ob humanae naturae veritatem, ut Deus tamen & hic operari ille dicendus est, quatenus est & Veritas & Vita ipsa. *Verum enim hic (Nazianzeno Orat. IV.) est Dei sigillum & accuratissimus character, Vitaq; dicitur, ut qui universa natura, qua rationis est particeps, sit & οὐρανοῦ & γῆς.* Sed & alium adhuc errorem fovent Pontificii, Christi sententiae è diametro contrarium, Angelos & Sanctos mediatorum loco colentes, atque eorum favore & meritis pervenire ad Patrem coelestem aventes, perinde ut accessum ad magnos Reges ministros ejus demerendo captamus. Ita putant, per Angelos, per Sanctos ad Patrem perveniri. Erronea hæc sententia primis in Ecclesia seculis publice condemnata fuit, qua de re Theodoretus in ep. ad Colossenses c. 2. v. 18. (tom. 3 p. 355. ed. Sirmond.) *Synodus qua convenit apud Laodiceam Phrygia, lege prohibuit, ne precarentur Angelos. Et in hodiernum usque diem oratoria Sancti Michaelis apud illos illorumq; finitimos videre est. Illi ergo humilitate nimirum ducti fieri suadebant, dicentes universorum Deum nec cerni nec attingi, nec comprehendi posse: & oportere per Angelos divinam sibi benevolentiam captare.* Hi ipsi sunt, quos canon Concilii Laodicensis 35. castigat, prohibetq; οὐνοῦ καὶ γῆς ἀγγελος, crucem hoc ipso figens Pontificii idololatriæ. At vero in aprico veritas. Christus sola via est, qua incedendum,

non Angelis, non Sanctis, is enim Via, qui simul Veritas & Vita. Vide Stapulensis Commentar. supra à nobis expositum, ubi de verborum horum sententia egimus. Longe eitam periculosissimus error iste Pontificiorum est, quod per opera sua, & non per solum Christum, Viam ad cœlos adfœtent. Notavimus hæc & confutavimus supra 9. 2. in Socinianis, quare hic solum repetemus, quæ in Augustana Confessione artic. 20. hæc dè habentur: *Christus solus positus est Mediator & propitiatorum, per quem reconciliemur Patri: Itaq; qui confidit operibus se merei gratiam, is aspernatur Christi meritum & gratiam, & querit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, cum Christus de se dixerit: Ego sum Via, Veritas & Vita.*

VI. Sed & Calviniani, qui ab humana Christi natura idioma Divina separant, quippe quæ communicari non potuerint, manifesto hoc dicto confutantur. Loquitur enim hic Salvator de se hodie, seque dicere esse ipsam veritatem, esse ipsam Vitam.

CAP. III.

Usus Dicti Practicus.

PROpositum hic nobis erat, varias expositiones veterum, & meditationes, quæ non tam ad sensum quam usum verborum pertinebant, exprimere; tempore autem exclusi in pauca contrahimus sermonem, dicimusq; cuilibet pio hæc Optimi Salvatoris dulcissima verba incitamentum esse debere ad laudes Domino & Salvatore nostro ex intimo pectore dicendas. Via ille nobis errantibus est, Veritas insipientibus, Vita mortuis. Per illum pervenimus ad Patrem in cœlis, qui per nos tendebamus ad Diabolum in gehennam. Possunt quoque eadem hæc verba ut salutare monitum revocare nos ab omni opere pravo, ne salutaria illa gratia, quam in Christo nobis destinavit Deus, nostra nosmet privemus malitia. Christus via est recta ducens ad cœlum, quid ergo avia mundi sectamur? Christus Veritas est, unum verum bonum, quid ergo in tot vanitatibus seculi hujus distrahimur & confundimur? Christus Vita est, cur ergo mortem nostram in peccatis vivimus? Sed & Vitam hoc severo monito corrigentes gaudia ex eo ipso concipere possumus & solaria suavissima. Christus via est, in hanc ingrediemur, & felicissimi exitus secuti erimus. Christus veritas est, huic credamus & si vel mundus ruat, erimus impavidi, Christus vita est, in hoc vivemus & moriemur & morientes vivemus. Moriemur autem nobis ut vivamus in ipso, Huic Unica Via, Veritati, Vitæ, sit laus & gloria in secula,

AD, PLUR. REVERENDUM. CLARISS. EX-
CELLENTISS. QUE
M. ADAMUM TRIBBE-
CHOVIUM &c.

Pro Summo in Theologia Gradu consequendo,
Summâ cum laude Disputantem.

JESU, Salutis es Via, idem Dux Viæ,
Idemq; Lux, & Meta, Finis in Viâ;
Sine Te viarum cuncta restant in via.
Es Veritatis auctor, ipsa Veritas,
Quam cœca veri turba spernit nescia;
Sine Te sepulta veritas omnis jacet.
Es Vita, vitæ vera vita, & in quo vivimus;
Vitæ dator perennis, & fons limpidus;
Sine Te quid est hæc vita, mors nisi mera?
Elementa diæ hæc pauca sunt scientiæ;
Ab hisce paucis quippe pendent omnia,
Versantur uno in illo cardine omnia:
Hæc prima, media sunt tria hæc, & ultima;
Hoc semen, hæc seges, simulq; messis est.

Momenta sunt hæc, TRIBBECHOVI ô Optime;
Quæ nos Magister scire Maximus docet,
In verba cujus unicè juras, nihil
Novi volutans, præter illa, pectore,

Labo-

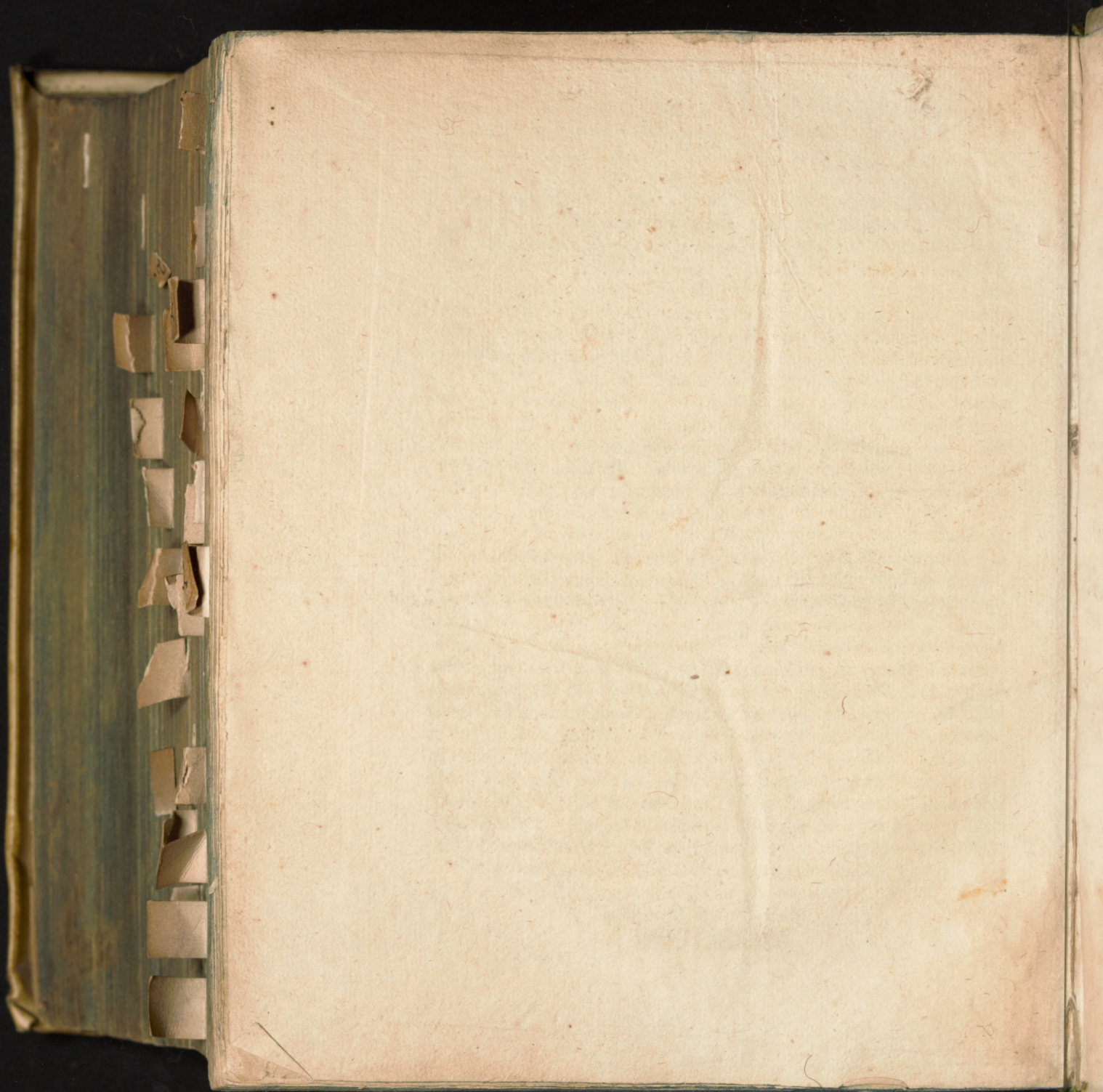
Laboriosis quæ pagellis nos doces,
Et eruditè in luce publicâ explicas.
Hæc est laborum meta, meta Laureæ,
Quam Tu diu mereris, & quâ maximè
DEI mereris, atque gratiam DUCIS,
Phœnicis Illius Ducum Germaniæ;
Tuis fructur qui deinceps dotibus,
Invita sed carebit hæc Academia.

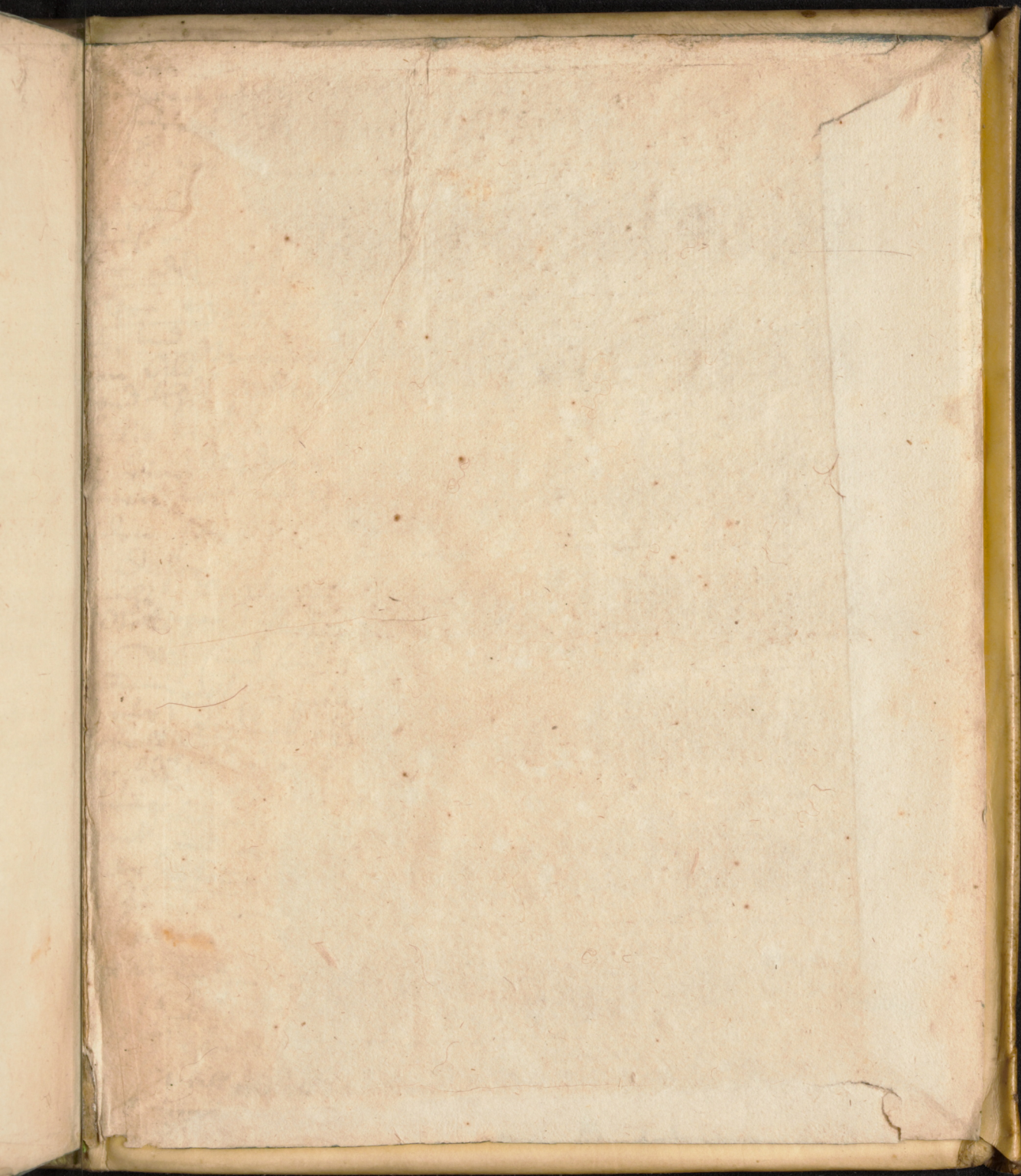
JESUS, cui Tua dedicasq; & consecras,
Te dirigat, Te servet, ornet, augeat.

Senili Calamò Deproper ab. L. M.

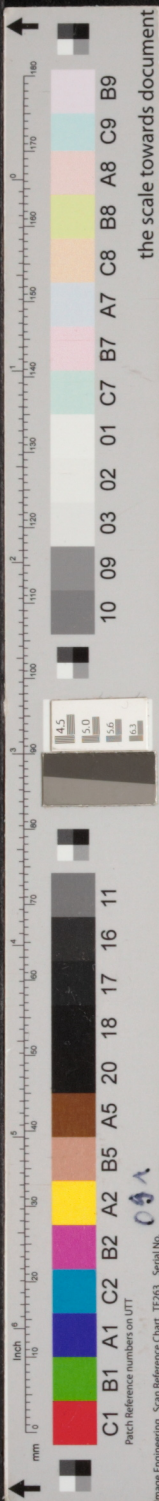
PAULUS P. F. SPERLING,
S. Theol. D. & Prof. Ordin.
Præpositus Holsaticus.

s tantum loca palmaria de Messia Homine
Psalm. CX. Zach. XIII. 7. Exod. XXIII. Ma-
III. 15. (confer. Genes. IV. i.) II. Sam. VII.
XVII. 11. Psalm. LXXXIX.) Es. VI. IX.

nulantur Sociniani. Quamvis enim Messiam ^{Contra}
a confiteantur, viam tamen ipsam morte sua ^{Socini-}
nguinem in ara crucis pro nobis obtulisse, at- ^{anos ex}
egant atque pernegant. In multis itaque idem ^{b. 1.}
es Salvatore loco habent, Viam
atione esse dicunt, quam quod viam Salutis no-
Citavimus hanc in rem superius commentato-
quibus addi potest dissertatio Socini P. I. de
II. Quod si urgentur claris dictis scripturae,
rtis ejus monstratur, *in morte ajunt exemplum*
viam resurrectione sua patefecisse ad caelos, at-
esse, quia praecessit. Vide Socinum P. I. de C.
ntemptum de Christo loquuntur, quemadmo-
ia. Ita Socinus pralect. Theolog. c. XIX. De
atim videndum est, atque ostendendum, ipsum
se habuisse, nec fecisse, nec passum esse, ex quo
satisfactionem istam vel peregisse, vel peragere.

Horrenda ejusdem verba haec quoque sunt
Etiam si non semel, sed saepe in sacris monumentis
Christum pro peccatis nostris divina Justitia satis-
en rem ita prorsus se habere crederem. Catech.
Ch. q. 12. Christum morte sua nobis salutem meruo
nostris plenarie satisfecisse, sententia fallax est,
perniciosa. Si objicias scripturae loca, quibus
citur factus pro peccatis nostris; Respondent:
o factam per ingressum in caelos, atque expiati-
gii officii faciunt, neque dissentent. Quare si
atorum nostrorum illis sermonem esse videas,
rue intelligas. Sic enim Slichtingius ad Hebr.
a illa; Aeternam redemptionem Christus invenit.
omnium hominum in se credentium, qui & olim
vivunt, & ad mundi usque finem picturi sunt, o-
mnia

D 3

24

24